

MANIFEST PENTRU SUORITATE

o colecție de eseuri feministe
și povești de rezistență

MANIFEST PENTRU SURORITATE

o colecție de eseuri
feministe și povești de
rezistență

Manifest pentru suroritate: o colecție de eseuri feministe și povești de rezistență

Volum de eseuri

Concepție editorială și drepturi de autor: © 2025 –
Alina Andronache

Editare și stilizare lingvistică: **Georgeta
Carasiucenco**

Antologie coordonată de: **Alina Andronache** și
Georgeta Carasiucenco

Coperta: **Mariana Burlacu**

Produs cu sprijinul: Coaliția Națională „Viață fără
Violență” **Decembrie 2025**

Drepturi asupra textelor: **Textele din acest volum
aparțin autoarelor și sunt publicate cu
permisiunea expresă a acestora. Eseurile sunt
scrise de autoare și incluse în antologie cu
acordul lor integral.**

Mențiune privind opiniile: **Opiniile și perspectivele
exprimate în acest volum aparțin exclusiv
autoarelor fiecărui eseu și nu reflectă neapărat
poziția Coaliției Naționale „Viață fără Violență”,
a coordonatoarelor antologiei sau a oricărei
instituții partenere.**

Drepturi rezervate: **Toate drepturile rezervate.
Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi
reprodusă, stocată sau transmisă sub nicio
formă, integral sau parțial,**

Cuprins

Prefață

Capitolul I. Repere cronologice ale luptei pentru egalitatea de gen

Capitolul II. Eseuri feministe

Sacii cu cărămidă pe umerii noștri. Manifest pentru eliberare

Cum am învățat să promovez drepturile femeilor

Feminismul - un tribut femeilor

Despre pâine, discotecă și feminism sau cum

am devenit activistă fără să știu

Nu m-am născut feminista, dar am devenit

Vocea femeilor în politică: o luptă de 34 de ani

Feminista fără scuze

De ce sunt feminista

Am insistat, am rezistat și am reușit. Pentru că știam că am dreptate!

Pitula, tu vei sta în ultima bancă

Uniforma, puterea, conducerea și curajul nu au gen

Din dizabilitate, în abilitate

Niciodată nu voi uita momentul când am devenit feminista

De la vis la primărie: o femeie în fruntea satului

Unde e mama copilului?

Din traumă, în acțiune: de ce rămân în activism

Scrisori din viitor

Reflecții și lecții despre feminism

Feminismul e „Free Palestine” și „Stop The War in Ukraine”

Cum am devenit sexologă

Sunt puternică ca o femeie

„Eu n-am vrut să fiu activistă. Am vrut doar să trăiesc fără să cer voie”

Confesiunea unei mame feministe

PREFAȚĂ

În paginile acestei cărți am adunat reflecțiile și trăirile autentice ale unor femei remarcabile, care au schimbat și continuă să schimbe mentalități, legislații și destine în favoarea drepturilor femeilor. Această colecție s-a născut dintr-o nevoie profund personală: aceea de a da glas surorității - acea legătură tainică și puternică, care ne unește în ciuda tuturor diferențelor și care devine, în cele mai dificile momente, sursa noastră principală de curaj și speranță.

Ne aflăm într-un dialog tăcut, dar plin de sens, cu trecutul nostru. Visele, luptele, speranțele și curajul femeilor care ne-au precedat au deschis drumul pe care pășim astăzi. Suroritatea devine astfel o punte între generații, iar vocea fiecăreia dintre noi contribuie la construirea unui viitor în care solidaritatea, respectul și libertatea să fie, în sfârșit, temelia unei lumi noi.

Știm însă că nimic nu a fost vreodată simplu și nici nu va fi. Chiar și atunci când cucerim drepturi prin eforturi îndelungate și sacrificii, rămâne mereu riscul de a le pierde. Din acest motiv, în fiecare activistă feminista se duce o luptă interioară continuă, hrănită de curajul, determinarea și dorința profundă de a apăra și extinde tot ceea ce am reușit să obținem până acum.

Volumul de eseuri „Manifest pentru suroritate” este dedicat, în primul rând, femeilor curajoase și, adesea, invizibile, care duc zi de zi această luptă tăcută și neapreciată pentru o lume mai dreaptă. Speranța noastră este ca tinerele activiste care vor citi aceste eseuri să simtă că nu sunt singure în dificultățile pe care le întâmpină. Provocările, eșecurile temporare, oboseala, sentimentul de injustiție și de singurătate - toate acestea au fost trăite și de alte femei înaintea lor. Fiecare poveste adunată aici este o mărturie că durerea poate fi transformată în putere, iar nedreptatea în acțiune.

Apariția acestei cărți nu este întâmplătoare. Realitatea femeilor din Republica Moldova, în ciuda anilor de luptă și progres, rămâne dureros de crudă. Aproape 3 din 4 femei cu vârsta de peste 15 ani au fost abuzate de parteneri de viață, iar 40% au trăit pe pielea lor violență fizică sau sexuală. Peste 100 de femei au fost ucise, în ultimii ani, de soți, iubiți, frați sau tați. O moarte la câteva săptămâni. Fiecare dintre ele putea fi una dintre noi. Fiecare pierdere este o rană adâncă în trupul nostru colectiv. Și totuși, în acest context înfiorător, în 2024, după ani de eforturi și lacrimi transformate în mobilizare, Republica Moldova a recunoscut oficial în legislație cuvântul care doare, dar care trebuie rostit: femucid - uciderea unei femei doar pentru că este femeie.

Dar violența nu înseamnă doar lovituri și sânge. Înseamnă și cuvinte murdare aruncate în birouri. Înseamnă tăceri complice, mâini indecente, uși închise când ai curajul să spui „nu”. Fiecare a cincea femeie din țară a fost hărțuită sexual la locul de muncă, iar 4 din 100 au îndurat hărțuiri grave, fără protecție și fără consecințe pentru agresori. Și nici măcar maternitatea - care ar trebui să fie un timp de siguranță și grijă - nu este lipsită de umilințe: jumătate dintre femeile care au născut în ultimii șase ani spun că au fost tratate cu dispreț, fără respect, fără consimțământ, cu durere ignorată. Violența obstetrică, încă nenumită și nevindecată, este reală și ne macină în tăcere.

Pe fundalul tuturor acestor nedreptăți, mentalitățile care le alimentează continuă să crească, ca otravă turnată în fiecare generație. În 2025, 62% dintre moldoveni cred că locul femeii este „acasă”, la cratiță. 70% susțin că doar bărbatul ar trebui să aducă bani în casă. Peste jumătate consideră că femeile ar trebui să renunțe la carieră „pentru familie”. Iar aproape jumătate dintre respondenți cred că, atunci când locurile de muncă sunt limitate, bărbații trebuie angajați primii. Și poate cel mai dureros – aproape 1 din 5 oameni consideră că, dacă o femeie a fost violată, vina îi aparține și ei. Aceste convingeri nu sunt doar greșite. Sunt periculoase. Ele justifică violența. O încurajează. O fac acceptabilă. Și o lasă nepedepsită.

Noi alegem să scriem, să vorbim, să ne sprijinim. Alegem să nu mai fim singure. Alegem suroritatea ca formă de rezistență și de vindecare.

Ne dorim ca istoriile, eseurile și reflecțiile din aceste pagini să aducă înțelegere, curaj și inspirație tuturor celor care continuă să creadă și să lupte pentru drepturile femeilor.

Vă invităm să parcurgeți această colecție ca pe un dialog sincer între surori. Suroritatea nu este doar un concept, ci o realitate vie - o rețea invizibilă de susținere reciprocă, care face ca povara luptei să fie mai ușoară, iar victoriile mai profunde.

De la noi către voi, din prezent spre viitor, lăsăm drept moștenire nu doar cuvinte, ci și speranța că orice luptă poate fi purtată și câștigată, dacă alegem să o ducem împreună.

CAPITOLUL I

**REPERE
CORNLOGICE ALE
LUPTEI PENTRU
EGALITATEA DE GEN**

**Cu recunoștință și suroritate,
Coordonatoarele volumului**

Această cronologie urmărește principalele momente și realizări din istoria luptei pentru drepturile femeilor în Basarabia și Republica Moldova. De la accesul la educație și implicarea în politică, până la reforme legislative și instituirea unor mecanisme de protecție împotriva violenței de gen, evenimentele prezentate reflectă evoluția continuă a statutului femeii în societate și eforturile susținute pentru atingerea egalității de gen.

Totodată, această istorie este marcată și de multiple provocări: discriminarea sistemică, stereotipurile de gen, accesul limitat la drepturi și oportunități, precum și dificultățile de a concilia rolurile sociale, profesionale și familiale. De-a lungul decadelor, femeile au luptat nu doar pentru drepturi noi, ci și împotriva barierelor culturale și politice care le-au îngrădit emanciparea.

PERIOADA ȚARISTĂ - ÎNCEPUTURILE EDUCAȚIEI FEMININE

1864

Dreptul la studii

În 1864 a fost deschisă Școala Eparhială de Fete, condusă de Anastasia Rizo.

În același an s-a înființat Școala de Fete cu drepturi de gimnaziu.

1871

Școala Eparhială de Fete sub ocrotirea Zemstvei Basarabiei

Din anul 1871, Zemstva Basarabiei a luat această școală sub ocrotirea sa. Conducătorii zemstvei sperau că prin intermediul acestei școli vor contribui la emanciparea populației feminine din Basarabia, iar absolventele, devenind pedagogi sau medici, vor obține dreptul la munca intelectuală și își vor aduce aportul la culturalizarea și civilizarea societății.

Înainte de aceste școli, fuseseră deschise patru pensionari pentru fete, primul fiind încă din 1840, potrivit istoricului Iurie Colesnic.

PERIOADA INTERBELICĂ - PARTICIPARE POLITICĂ ȘI EMANCIPARE

1917

Prima femeie deputată: Elena Alistar
Elena Alistar, membră a Partidului Național Moldovenesc, a fost aleasă deputată în Sfatul Țării, fiind singura femeie din 138 de membri. A participat activ la evenimentele politice din acea perioadă și, la 27 martie 1918, a votat unirea Basarabiei cu România. Elena Alistar a fost medică și personalitate politică. A decedat în 1955.

1919

Prima avocată din Basarabia: Eugenia Crușevan

Eugenia Crușevan (n. 1889) a fost prima femeie avocat din Basarabia. În 1919 și-a început activitatea profesională, deschizând drumul femeilor către cariere juridice într-o perioadă dominată de bărbați.

1937

Consilieră municipală la Chișinău Elena Djionat a fost consilieră municipală la Chișinău în 1937.

1933
1934

Primul ziar pentru drepturile femeilor în spațiul moldovenesc

„Mișcarea feminină” a fost un ziar bilunar, apărut la Chișinău între 1933 și 1934, sub conducerea unui comitet de femei independente. Publicația a militat pentru afirmarea drepturilor femeilor în viața publică a statului român.

1932

Angajarea primei femei arhitecte din Basarabia

Etti-Rosa Spirer (n. 1900) a fost prima femeie arhitectă din Basarabia. S-a mutat de la Galați la Bălți, unde a devenit arhitecta-șefă a orașului și a proiectat mai multe clădiri istorice importante, potrivit istoricului Iurie Colesnic.

1929

Femeile din România Mare primesc dreptul de a vota și de a fi alese la alegerile locale

În 1929, când Basarabia era parte a României Mari, a fost adoptată legea pentru organizarea administrativă. Atunci, femeile au primit dreptul de a vota și de a fi alese la alegerile locale. Nu toate femeile puteau participa, ci doar cele care îndeplineau anumite criterii - erau funcționare, conducătoare de societăți culturale, filantropice sau de asistență, văduve de război sau decorate pentru activitatea din timpul războiului.

La alegerile municipale, comunale și județene din 1930, peste o sută de femei au devenit consiliere, iar două au ocupat funcția de primar.

1928

Crearea Ligii Femeilor din Basarabia

Nadejda Tudor, considerată lidera mișcării feministe din Basarabia și publicistă, împreună cu Elena Alistar și alte câteva basarabene, a înființat „Liga Femeilor din Basarabia”, o organizație care a luptat pentru emanciparea femeilor.

La 22 noiembrie 1929 au fost aprobate statutele organizației și, întrucât mișcarea era legală, liderii ei s-au mobilizat pentru ca femeile să obțină drepturi egale cu bărbații.

1937

Femeia care și-a cumpărat avion Nadia

Russo a fost una dintre pionierii aviației românești și una dintre puținele femei prezente într-un domeniu dominat de bărbați. Între 1932 și 1934 a urmat cursurile pentru surorile medicale, organizate de Crucea Roșie la Chișinău. La vârsta de 35 de ani și-a luat licența de pilotă în România. Și-a cumpărat avion și, în 1938, a participat la un eveniment sportiv-politic, unde a fost singura care a parcurs 4 mii de km în aer fără însoțitor. Ulterior, Nadia s-a alăturat „Escadrilei Albe” - un grup de avioane care transportau răniți pe front. România a fost singura țară în care femeile au pilotat misiuni medicale în timpul războiului.

1938
1939

Femeile din România Mare primesc dreptul de a vota și de a fi alese în Parlament

Femeile din România Mare au primit dreptul de a vota și de a fi alese în Parlament. De acest drept puteau beneficia femeile de peste 30 de ani, știutoare de carte. Totuși, pentru femeile din Basarabia situația s-a schimbat în 1940, în urma Pactului Ribbentrop-Molotov, când România a cedat acest teritoriu, iar Armata Roșie, împreună cu unități paramilitare ale URSS-ului, a intrat pe acest teritoriu, în contextul celui de-al Doilea Război Mondial.

PERIOADA SOVIETICĂ - EMANCIPARE FORMALĂ, REALITATE DUBLĂ

1944

Ocuparea Basarabiei de către sovietici „le-a oferit” femeilor dreptul la concediu de maternitate, indemnizație, divorț, vot și avort

Începând cu 1944, femeile din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească au „obținut” mai multe drepturi, aprobate în cadrul Uniunii Sovietice, care s-a format după 1917.

Sovieticii, după „pierderile de forță de muncă” și „perturbările sociale” provocate de cel de-al Doilea Război Mondial, au încurajat căsătoria și nașterea copiilor.

1946
1947

Foamețea și revoltele femeilor

Foamețea organizată de sovietici a dus la revolte alimentare, majoritatea organizate de femei din zeci de localități. Despre revoltele femeilor cu copii în brațe se știe mai puțin. Totuși, autorii și cercetătorii moldoveni, precum Larisa Turea și Igor Cașu, au adus subiectul în atenția publică, povestind cum acestea, deși riscuau să fie deportate sau pedepsite dur, au avut curajul să protesteze.

În absența bărbaților, femeile au fost cele care au hrănit copiii și bătrânii, iar în lipsa hranei, ele luau cu asalt magazinele și depozitele unde erau păstrate grânele. Sovieticii au ignorat revoltele, minimalizând astfel rolul și importanța femeilor, iar ulterior au deschis anchete și au arestat participantele.

1944

Mamele au primit beneficii plătite de stat, printre care concediu de maternitate prelungit, alocații familiale, inclusiv pentru mamele necăsătorite, precum și recunoaștere socială prin titlul onorific „Mamă eroină” pentru femeile cu mulți copii. Femeile aveau și dreptul la avort, însă acesta a fost anulat pentru o perioadă.

Accesul la divorț era permis, dar greu de obținut din cauza politicilor care încurajau familia și nașterea copiilor. Divorțul presupunea amenzi, iar deseori părților li se recomanda reconcilierea. Intenția de divorț era publicată în ziarul local, transformând procesul într-un act public și „rușinos”.

Femeile aveau dreptul să voteze și să candideze la alegeri, modificările fiind introduse încă din 1917.

După război, puterea sovietică a încercat să creeze imaginea „femeii noi” - emancipată și „egală bărbatului în drepturi, oportunități și obligații”. În realitate, femeile erau obligate să îndeplinească mai multe roluri de gen concomitent: angajate ale a statului, soții, mame și responsabile de bunăstarea familiei și gospodăriei. Au fost instituite chiar și creșe la locul de muncă, care primeau copii de la vârsta de la trei luni, pentru ca femeile să poată continua să muncească.

1941
1951

Depor țările Deportările din Basarabia în Siberia și Kazahstan au afectat grav femeile, care au constituit o mare parte dintre victime. Separate de bărbați și supuse muncii forțate în condiții extreme de frig, foamete și lipsă de igienă, multe au murit sau au suferit traume fizice și psihologice profunde. La întoarcere, supraviețuitoarele s-au confruntat cu marginalizare, fiind stigmatizate ca „dușmani ai poporului”.

1945

Crearea „instituțiilor de mobilizare a femeilor” în RSSM

După război, puterea sovietică din RSS Moldovenească a emis un ordin prin care au fost formate „jen soveturile” moldovenești, după modelul deja existent în URSS. Acestea erau consilii de femei care, încă din anii 1930, aveau rolul de a supraveghea „implementarea legislației muncii în raport cu femeile”.

Autoritățile moldovenești și-au propus atunci „lichidarea analfabetismului” în rândul femeilor, precum și „atragera lor activă în campania electorală, atât la nivel local, cât și republican și unionial”.

1955

Dreptul la avort

În 1955, în URSS, avorturile au fost declarate din nou legale, dar doar din motive medicale.

1965

Simplificarea dreptului la divorț

În 1965 a fost simplificată procedura de divorț, astfel încât cuplurile puteau să divorțeze fără a apela la instanța de judecată, dacă nu aveau copii.

1965

Ziua internațională a femeii

Tot în 1965, sovieticii au stabilit ziua de 8 martie drept „Ziua internațională a femeii”, declarată zi de odihnă. Aceasta a fost instituită pentru a celebra „aportul femeilor sovietice în construcția comunistă și în apărarea Patriei în cel de-al Doilea Război Mondial”, lăsând însă „emanciparea femeii” și egalitatea dintre femei și bărbați pe un plan secundar. Deși femeile „au primit” drepturi pe care nu le avuseseră anterior, acestea erau adesea încălcate de către puterea sovietică.

2016

Introducerea ordinului de restricție de urgență pentru victimele violenței domestice

A fost introdus ordinul de restricție de urgență, prin care poliția poate interveni în regim de urgență pentru a îndepărta agresorul din viața victimei, pentru o perioadă de până la 10 zile.

2006

Aprobarea Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați

Adoptarea acestei legi a impus autoritățile să elaboreze politici și programe naționale care să abordeze complex subiectul egalității între femei și bărbați în diverse domenii, cum ar fi în sănătate, antreprenariat, educație, angajare în câmpul muncii, administrație publică locală și altele.

PERIOADA DE DUPĂ INDEPENDENȚĂ - TRANZIȚIE ȘI POLITICI MODERNE

1985

Perestroika

Perestroika, începută în 1985 de conducerea sovietică, a adus schimbări majore și pentru femeile din RSS Moldovenească. Pe de o parte, deschiderea politică și libertatea de exprimare au permis discutarea deschisă a inegalităților de gen și apariția primelor inițiative civice ale femeilor. Pe de altă parte, criza economică declanșată de reforme și prăbușirea sistemului sovietic au afectat grav viața de zi cu zi: femeile și-au pierdut locurile de muncă, accesul la grădinițe, ajutoare sociale și servicii medicale s-a redus drastic, iar responsabilitatea îngrijirii familiei a căzut tot mai mult pe umerii lor. În loc de emancipare reală, multe femei au fost împinse spre izolare și suprasolicitare, într-o societate aflată în haos economic și politic.

1968

Legalizarea avortului

În 1968, avorturile au fost declarate legale în toate cazurile, urmând politica vest-europeană.

1965

Ele munceau în ture de noapte, în condiții inadecvate, inclusiv femeile însărcinate sau mame care alăptau, fiind trimise chiar și la prelucrarea tutunului.

2016

Măsura poate fi aplicată inclusiv pe timp de noapte, în zile de odihnă sau de sărbători, atunci când nu este posibilă solicitarea unor asemenea decizii în instanța de judecată.

2016

Aprobarea cotei minime de reprezentare de 40% a genurilor în procesul decizional

Parlamentul și-a asumat angajamentul de a respecta principiul egalității de gen în procesul decizional, prin aprobarea cotei minime de reprezentare de 40%. Astfel, partidele politice erau obligate să includă cel puțin 40% femei pe listele electorale, pentru a corecta subreprezentarea lor în procesul decizional. Totuși, sistemul de cotă a început să înregistreze rezultate vizibile abia în 2019, după alte modificări legislative.

2016

Concediul paternal și indemnizația paternală

Bărbații din Republica Moldova au dreptul la un concediu paternal de 14 zile calendaristice. Pe durata concediului, tatăl beneficiază de o indemnizație paternală, achitată din bugetul asigurărilor sociale de stat. Măsura a fost introdusă pentru a asigura egalitatea de gen.

2016

Introducerea noțiunii de publicitate sexistă

Noțiunea de „publicitate sexistă” este definită ca promovarea stereotipurilor și prejudecăților în publicitate, prezentând imaginea femeilor sau bărbaților ca obiecte sexuale. De asemenea, au fost stabilite și amenzi pentru utilizarea publicității sexiste.

2018

Reforma concediului de îngrijire a copilului

În 2018 a fost inițiată reforma concediului de îngrijire a copilului, care le-a oferit părinților mai multă flexibilitate în modul de utilizare a acestuia: cine și cât stă cu copilul. Părinții au primit opțiunea de a împărți concediul sau de a-l lua concomitent pentru o perioadă. Un aspect esențial al modificărilor legislative a fost de a oferi femeilor posibilitatea să-și continue munca, fără a fie nevoite să aleagă între carieră și concediu de îngrijire a copilului sau între indemnizație pentru copil și salariu.

2024

Introducerea noțiunii de femicid în legislație

În legislația moldovenească a fost introdusă noțiunea de femicid, termen care desemnează cea mai gravă formă de violență împotriva femeilor, inclusiv a fetelor. Acesta a fost inclus în Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie.

2023

Creșe la locul de muncă

În anul 2023, Guvernul Republicii Moldova a aprobat un regulament pentru serviciile alternative de îngrijire a copiilor mai mici de trei ani, pentru înființarea creșelor la locul de muncă. Astfel, modificările legislative permit femeilor care au născut să revină mai devreme la serviciu, înainte de împlinirea vârstei de trei ani de către copii. În țara noastră, în anul 2025, doar 15% dintre copiii cu vârsta de până la trei ani erau încadrați în instituțiile de învățământ antepreșcolar.

2023

Combaterea hărțurii sexuale la locul de muncă

În anul 2021, Republica Moldova a ratificat Convenția de la Istanbul, cel mai amplu tratat internațional dedicat combaterii violenței împotriva fetelor și femeilor, precum și a violenței domestice. Documentul este recunoscut ca unul dintre principalele standarde legale și cel mai cuprinzător instrument internațional în acest domeniu.

2021

Ratificarea Convenției de la Istanbul

În anul 2021, Republica Moldova a ratificat Convenția de la Istanbul, cel mai amplu tratat internațional dedicat combaterii violenței împotriva fetelor și femeilor, precum și a violenței domestice. Documentul este recunoscut ca unul dintre principalele standarde legale și cel mai cuprinzător instrument internațional în acest domeniu.

CAPITOLUL II

ESEURI FEMINISTE

Sacii cu cărămidă pe umerii noștri. Manifest pentru eliberare

Alina Cebotari

feministă activistă

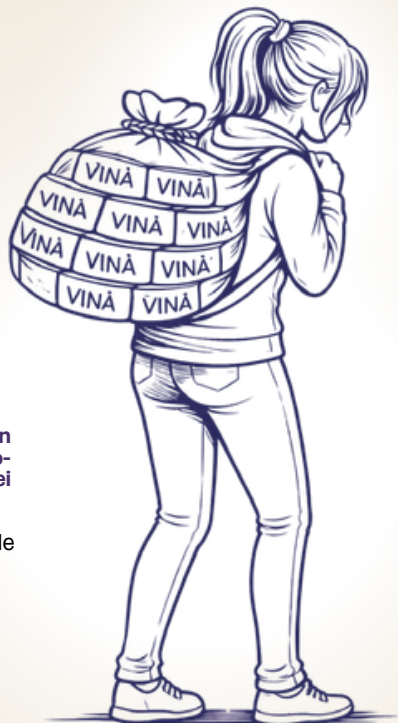
masterandă în drepturile omului, formatoare în echitate de gen și feminism, dar și co-fondatoare a organizației feministe „Femei pentru Femei”.

Este o femeie născută în zona rurală, acolo unde a văzut multe femei cu capul aplecat. A decis să le ajute să-și ridice privirea și să-și recâștige încrederea în ele.

Ne naștem cu ideea că trebuie să slujim, deoarece ni se spune că acesta ar fi rolul nostru, încă de la început. În popor se consideră că este bine să ai mai întâi o fată și apoi un băiat, deoarece fata, se spune, este cea grijulie. Astfel, chiar înainte de a veni pe lume, fetele primesc un destin predestinat: acela de slujitoare. Ele trebuie să se dăruiască altora, să se micșoreze, să se anuleze. Iar dacă îndrăznesc să nu facă asta, vina cade imediat asupra lor, grea și necruțătoare.

Vina este inamicul nostru moștenit, transmis din generație în generație. Începem viața nu ca ființe libere, ci ca viitoare supuse. Dacă un băiat te trage de păr, ți se spune că, probabil, „îi plăci” și că nu ar trebui să protestezi. Dacă nu ajuți în bucătărie, ești muștrată, pentru că, într-o zi, te vei mărita și trebuie să fii o „soție bună”.

Dacă alegi să porți o fustă mulată, ți se atribuie vina pentru orice ți s-ar putea întâmpla, ca și cum haina ar fi un blestem. Dacă ajungi să te căsătorești cu un abuzator, ți se spune că tu ești vinovată, pentru că ai știut, „în ce te bagi”. Așa se adună la umerii fetelor și femeilor un sac invizibil, dar apăsător, plin cu cărămidile vinei. Mă întreb adesea: ați văzut femei care să meargă pe ulițele satului cu pieptul sus și privirea înainte? Probabil că nu multe. De cele mai multe ori, privirea lor este îndreptată în jos, iar umerii sunt apăsați de povara unei vine pe care nu au ales-o niciodată. Suntem crescute să simțim vină pentru ceea ce trăim, pentru ceea ce facem și pentru ceea ce suntem. Așa a fost crescută bunica, așa a fost crescută mama și așa am fost crescută și eu. Însă nu vreau ca vreo fetiță din lumea aceasta să mai fie crescută în felul acesta.

Când aveam șapte sau opt ani, vedeam în jur familii destrămate de violență, multă violență. Iar ceea ce mă rănea cel mai mult era că vina era pusă, aproape de fiecare dată, pe femeie. Eram prea mică pentru a vedea greutatea aceluia sac de cărămizi, atât de invizibil, dar atât de apăsător. Când am crescut, am început să întreb de ce sunt femeile mereu considerate vinovate. Astăzi nu mai întreb. Astăzi știu. Știu că ni se dorește rămase în tăcere, cu umerii înclinați sub povara vinei, pentru a continua să fim slujitoare: ale băbaților, ale statului, ale unui sistem care ne vrea comode. Însă eu nu mai vreau să fiu comodă. Vreau să deranjez prin felul meu de a fi. Vreau să rup lanțurile care m-au ținut legată. Vreau să desfac sacul plin cu cărămizi, purtat de sute de generații de femei înaintea mea, și, din acele cărămizi, să construiesc un zid.

Acest zid va fi unul al libertății. Chiar dacă zidurile, de obicei, separă, acesta va separa suferința de protecție, supunerea de libertate. Îmi doresc să transform vina și furia în libertate, iar libertatea să o folosesc pentru a crea ceva nou și mai bun. Vreau să duc mai departe curajul și puterea femeilor care au tăcut înaintea mea, pentru a mă vindeca, pentru a simți, pentru a exista cu adevărat. Nu mai vreau să mă biciuiesc singură cu durerea care a mocnit în sufletele femeilor timp de secole. Vreau să o transform în putere, în libertate și în mângâiere. Îmi doresc ca eu, tu, ea, fiecare femeie și fiecare fată, să nu mai poarte nici vina, nici rușinea și nici tăcerea pe umeri. Vreau ca fetițele să fie crescute cu curaj, nu cu teamă; cu libertate, nu cu supunere; cu voce, nu cu tăcere.

Vreau ca acest manifest să fie o eliberare: pentru mine, pentru mama mea, pentru bunica mea și pentru toate femeile care au trăit până acum. Iar, mai presus de toate, îmi doresc ca fiica mea și toate fetițele acestei lumi să nu mai aibă vreodată nevoie de un astfel de manifest, deoarece ele vor fi deja libere. Vor moșteni libertatea, nu povara.

Cum am învățat să promovez drepturile femeilor

Galina Precup

co-fondatoare și vice-directoare a Centrului Parteneriat pentru Dezvoltare

Luptă pentru egalitatea de gen și pentru drepturile femeilor din Republica Moldova. Cu formare în filologie și jurnalism, s-a implicat în dezvoltarea unor politici publice menite să protejeze femeile și să le ofere șanse reale de participare în societate. Prin munca sa, Galina sprijină inițiative ce promovează leadershipul feminin, prevenirea violenței împotriva femeilor și accesul egal la oportunități.

Convingerea de a susține și promova conceptul egalității de gen și de a lupta împotriva discriminării femeilor nu am învățat-o nici în școală, nici la universitate.

Și nici măcar în familia părinților, unde domina armonia, ajutorul reciproc și, curios lucru, rolurile erau distribuite în funcție de abilități și timpul de care dispunea fiecare.

Am înțeles însă că lucrurile stau diferit prin clasa a patra. Eram în vizită la o colegă, stăteam la taifas pe prispa casei și, deodată, din curtea vecină, a sărit gardul o tânără femeie cu fața crispată de groază, alergând din răspuțeri prin lotul cu porumb. Am recunoscut-o imediat: era cea mai frumoasă mireasă pe care o văzusem vreodată. Din frumusețea ei nu mai rămăsese nimic, doar groaza. Alerga încotro o duceau ochii. „Iar soțul beat o fugărește de la casă”, mi-a spus colega.

Am încremenit, era prima dată când vedeam așa scenă. Adevărul e că nici nu știam că există așa ceva. Apoi l-am văzut pe soț cum s-a împiedicat și a căzut cu fața în țărână, a bolmojit, cu greu s-a ridicat și a pornit înapoi. Altădată, am nimerit la spitalul din sat. Aveam „aprindere” la plămâni, cum zicea bunica.

În salon eram eu și o femeie tânără, blândă, cu voce domoală. Seara mi-a spus o poveste, iar noaptea am simțit că m-a învelit. A doua zi am vorbit despre multe, m-a

tratat cu pâine cu magiun. Astfel, nu mă simțeam singură la spital. Spre seară, ușa s-a deschis și în salon a intrat o fetiță cu mama ei și sora medicală. În timp ce ultima îi arăta fetei patul, mama ei, dând cu ochii de vecina mea de salon, s-a făcut stacojie la față și aproape că a urlat: „Nu, vrem alt salon, nu vreau ca fata mea să rămână aici”.

Tanti Valea a plâns încetșor în pernă și a doua zi a cerut medicului să o externeze. Mult timp bunica m-a dus cu vorba, căutând cuvintele potrivite pentru mintea mea de copil, ca să-mi explice de ce plânsese femeia. Tanti Valea nu era căsătorită, dar născuse o fetiță, iar satul, mai ales femeile, îi declarase boicot. Mulți ani mai târziu m-am întâlnit cu ea și cu fiica ei. Erau persoane minunate, dar ambele purtau aceeași tristețe în ochi. Probabil, ca și mine, nu au înțeles de ce decizia de a crește un copil este considerată criminală.

Prima experiență discriminatorie care m-a vizat direct s-a întâmplat după absolvirea facultății, când m-am prezentat, conform repartizării, la redacția unui ziar din capitală. Eram sigură pe mine și mândră, prezentând diploma roșie la angajare. Redactorul adjunct era vizibil nemulțumit să mă vadă, deoarece redacția solicitase să i se trimită un tânăr. Când a aflat că sunt căsătorită și am un copil de un an jumătate, nu a mai vrut să mă asculte. Abia atunci am conștientizat că maternitatea poate fi considerată o culpă, un impediment serios în dezvoltarea carierei.

Astfel, adunam în pușculiță experiențe care demonstau că realitatea nu era așa cum se declara. Era perioada anilor 1960–1980.

Activitatea de mai mulți ani la revista „Femeia Moldovei”, o publicație îndrăgită de zeci de mii de femei, tirajul acesteia depășind cifra de 300 de mii de exemplare, a fost o școală valoroasă pentru a înțelege viața și destinele femeilor, problemele cu care se confruntau. Povara muncilor casnice era lăsată pe umerii lor, iar inechitățile erau numeroase. În perioada sovietică, femeile aveau „declarat” acces egal la educație, locuri de muncă și funcții de conducere, dar căsnicia, maternitatea și stereotipul că „ele trebuie să păstreze focul din vatră” reprezentau pentru multe dintre ele, dacă nu chiar pentru majoritatea, un impediment serios în dezvoltarea carierei. Deși anual li se aduceau onoruri de Ziua internațională a femeii, pentru a demonstra lumii întregi că „la noi și bucătăreasa poate să se afle în fruntea statului”, în realitate, erau ținute în funcții medii.

Femeile cu zece copii sau mai mulți primeau titlul de „mamă eroină”. Dar nimeni nu știa, nici chiar însele eroinele, dacă acest titlu le oferea facilități. Nici într-un act legislativ nu găsim răspuns la întrebare. Ele aveau dreptul doar să poarte medalia de „mamă eroină” în piept și să fie invitate în prezidiu la 8 martie.

Între timp, violența față de femei persista în societate, fiind considerată o normalitate, o problemă internă a familiei. Legislația conținea norme denaturate: femeia putea apela la organele de drept în caz de violență în familie doar după ce era abuzată a treia oară și existau martori. Astfel, ele se resemnau cu această situație, iar cutumele existente le împuneau să rabde, să se supună, să îngrijească și să tacă. De mai bine de 30 de ani suntem o țară independentă, dar libertatea și recunoașterea femeilor în societatea modernă lasă de dorit și în prezent. Încă vorbim despre

subreprezentarea lor în politică și în funcții de conducere. Datele privind violența de gen sunt alarmante, discriminarea și stereotipurile persistă în societate cu toată puterea. Ne confruntăm cu o penurie de emancipare culturală.

Nu am atins încă nivelul de percepție necesar pentru politici diferențiate, care să reducă decalajul dintre egalitate și echitate. Femeile și bărbații nu au devenit încă parteneri autentici în procesul de schimbare. În pofida progreselor semnificative în domeniul egalității de gen, femeile continuă să se confrunte cu realități dure, adesea invizibile sau ignorate. La aceasta se adaugă marginalizarea socială și discriminarea sistematică, în special pe piața muncii, unde femeile sunt, adesea, plătite mai puțin decât bărbații pentru aceeași muncă.

Mai mult, hărțuirea sexuală, atât în spațiile publice, cât și la locul de muncă, rămâne o problemă gravă, afectând nu doar starea de bine psihologică a victimelor, ci și capacitatea lor de a-și construi cariere durabile și respectate. În primii ani de independență, când ne aflam într-un vacuum informațional aproape absolut, împreună cu Ana Melnic - promotoare consecventă a drepturilor femeii - am fondat Centrul Național de Studii și Informare pentru Problemele Femeii (astăzi A.O. „Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare”). Scopul nostru era să umplem vidul informațional, să promovăm conceptul egalității de gen, care lua avânt, și să facem cunoscute în societatea moldavă toate actele internaționale și europene cu privire la egalitatea de gen.

Ne propuneam să le ajutăm pe femei să înțeleagă cât sunt de puternice și rezistente, să-și dezvolte o imagine pozitivă de sine, dar și să promovăm teoriile feministe, care până atunci erau tabu. Astfel, am învățat împreună, pas cu pas, să căpătăm cunoștințe clădite din experiențe, să sprijinim și să instruim organizațiile locale de femei și liderele acestora, pentru a le implica activ în soluționarea problemelor legate de consolidarea poziției femeilor în diverse domenii.

Atât înainte, cât și după crearea CPD, m-am convins că femeile noastre sunt foarte puternice - neîntrecute în puterea de a dăruie empatie, de a răbda, de a manifesta înțelepciune tacită și de a se maturiza prin experiențele trăite de ele și de surorile din preajma lor, dar și din alte țări. Parcursul de 25 de ani de activitate al CPD m-a făcut să realizez cât de mult am evoluat, totuși, ca urmare a eforturilor noastre în toți acești ani, și cât de greu ne-a fost și încă ne mai este. Am înregistrat progrese, dar există încă dezechilibre semnificative.

Prin programele noastre de abilitare și capacitate a femeilor am reușit să învățăm împreună cum să ne dezvoltăm, să biruim fricile personale de a ne implica, de a vorbi în public, de a accepta provocări. Vorbeam mereu despre importanța educației, solidarității și activismului social pentru o societate mai justă. La Centru am fondat o bibliotecă specializată în feminism, am studiat lucrările Simonei de Beauvoir și am învățat „să devenim femei”, conform celei sale maxime: puternice, emancipate, curajoase, pregătite să înfruntăm provocările. Ne-a inspirat și destinul tragic al jurnalistei franceze Olympe de Gouges, care afirma: „Femeia are dreptul să urce pe eșafod; trebuie să aibă, de asemenea, și dreptul de a urca la tribună”.

Această frază conține un mesaj de justiție radicală: dacă statul și societatea consideră că femeile pot fi executate pentru convingerile sau acțiunile lor politice, atunci este absurd să li se refuze accesul la discurs public, la decizie, la conducere.

În ultimii ani am implementat diverse Programe de Mentorat pentru femeile din mediul rural. A fost cea mai eficientă și rezultativă perioadă din activitatea CPD și a mea personală. Lucrul cu grupurile de inițiativă, cu echipele comunitare pentru promovarea egalității de gen, a incluziunii, a activismului civic, demonstrează o dată în plus, că aceasta e calea spre o lume pașnică, solidară, prosperă și durabilă.

Ce îmi doresc mult în prezent? Ca femei și bărbați, deopotrivă, să contribuim la edificarea unei societăți în care libertatea, echitatea și demnitatea să nu mai fie privilegii, ci o realitate determinată. Iar pentru a reuși, trebuie să fim solidari – bărbați și femei. Cel mai important este să învățăm solidaritatea, mai ales noi, femeile.

Solidaritatea dintre femei este mai mult decât sprijin reciproc. Este, dacă vreți, un act politic. Femeile din generația mea au fost învățate să concureze între ele, să se teamă una de alta, să se compare. În acest context, alegerea de a ne susține reciproc devine un act de curaj și rezistență.

Să fim solidare, chiar dacă împărtășim doctrine și viziuni diferite. Să ne auzim una pe alta. Să ne sprijinim reciproc. Doar împreună suntem puternice. Să nu lăsăm nicio femeie să fie singură, să fie marginalizată, să cadă. Aceasta este puterea solidarității!

Ne ținem una pe alta. Ne ascultăm. Ne credem. Ne apărăm. Pentru că împreună suntem de neclintit.

Minunata Olympe de Gouges

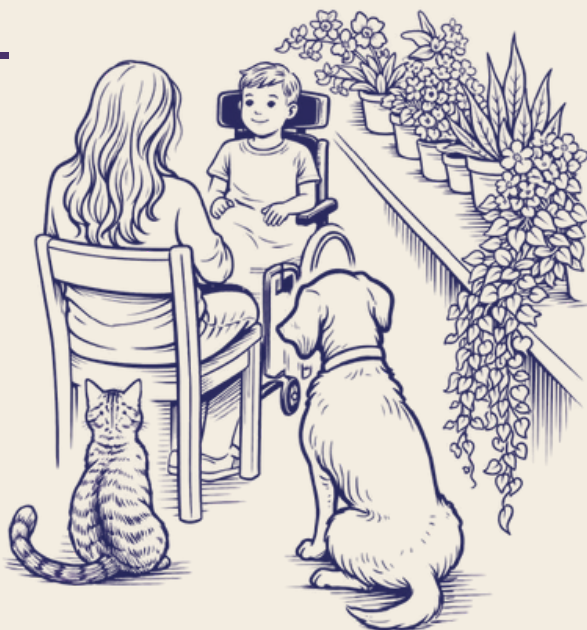

Feminismul - un tribut femeilor

Mihaela Adjer

jurnalistă de formare,
activistă și expertă în
drepturile omului

profesoară de română pentru studenți străini, asistentă personală pentru copilul ei cu nevoi speciale. Este mamă de om, dar și de câini, pisici și plante. Este persoană non-binară și feministă.

Am ales mai multe abordări pentru acest text: de la individual la colectiv, de la local la național, regional și internațional. Îți voi povesti ca persoană care s-a născut și trăiește în corp de femeie, se identifică în mare parte ca femeie, dar totodată ca persoană queer într-un context patriarhal.

Sunt aici ca persoană care a avut ocazia să compare atitudini și realități în diferite contexte geografice, culturale și politice, ca persoană care a locuit și locuiește între grupuri de femei și are experiență în relaționarea cu bărbați și persoane cu alte identități.

Ca cineva crescut, educat și socializat ca femeie, dar care a trăit varii experiențe personale, și multe alte experiențe în care s-a regăsit, cum ar fi: emigrarea, maternitatea, identitatea de gen neconformă social, viața în cuplu, căsătoria, divorțul, apartenența la o minoritate etnică etc.

Aveam vreo cinci-șase ani când tatăl meu mi-a cerut să-i spăl cămășile înmuiate într-un lighean de aluminiu. Maică-mea era plecată la un curs de recalificare profesională. Îmi amintesc și acum revolta pe care am simțit-o la auzul argumentului că trebuie să învăț a face acest lucru pentru că „mă voi căsători și voi avea nevoie de această deprindere”.

Mai târziu, când a venit momentul alegerii unei facultăți, taică-meu și-a lăsat din nou mentalitatea țărănească să străbată stratul de educație universitară pe care o avea și el, și mama: „*La ce bun să faci facultate? Oricum te vei căsători și vei sta acasă*”. Universul sau cine o mai fi acolo, sugubă, i-a dat două fete și l-a lăsat fără „urmași”. Așa că tot eu am săpat alături de el beci și șanțuri, am făcut gard și etajere, și multe altele.

Oricum, nu uita să-mi spună că, dacă vreau o casă, trebuie să am un bărbat, iar „fata trebuie dată din casă când este cerută”. Tot de la el am auzit expresii precum „gravidă, descultă și la bucătărie” sau „femeia și copii se sărută noaptea, prin somn”.

Așa am ajuns căsătorită, deși nu-mi doream acest lucru, cu numele de familie schimbat sub presiunea partenerului chiar în ziua depunerii cererii de căsătorie. Când am început să-mi doresc un copil, gândul meu principal era: „să fie orice, numai nu fată”. Nu-mi doream ca copilul meu să treacă prin viață în rolul de femeie. Asta așa, instinctiv, fără prea multă analiză.

Au urmat experiențe comune multor femei: îngrijirea copilului în mare parte de una singură. Astfel, existența mea era împărțită între studii, îngrijirea copilului și muncind seriile. Nu lipseau comentariile partenerului că el câștigă mai mult și, prin urmare, nu vom cheltui bani pentru hainele mele de mers la serviciu. Nici amenințările de tipul „vrei să trăiești din alimente? Am un salariu oficial foarte mic”. A urmat abandonarea familiei de către tatăl copilului, iar mai târziu divorțul.

În viața mea „adultă”, unde îmbinam îngrijirea copilului cu munca, grijile casei și rolul de părinte solitar, am trecut prin tot soiul de experiențe specifice, în mare parte, doar femeilor. An auzit cum vecina din apartamentul de alături era agresată fizic și verbal. Mai întâi de către soț, apoi de fiul ei, care crescuse și învățase de la tatăl său că poate trata o femeie în acest fel. De fiecare dată chemam ambulanța și îi amenințam cu poliția. Sărmana femeie nu avea unde pleca din acea casă de teroare.

Am întâlnit femei cu vânătăi pe față în mijlocul Chișinăului și am rămas profund marcată. Atunci, pentru prima dată, cineva m-a numit „feministă” și m-a surprins, pentru că nu mă gândisem la mine în acești termeni. Am ajutat femei în instituții medicale, unde problemele lor erau minimizezate sau ignorate. Am fost chiar eu în situații similare. Am fost traducătoare pentru femei refugiate de război într-o țară străină, împreună cu copiii lor.

Am unii parteneri și colegi bărbați care, în situații de criză și nedreptate, îmi cereau să comunic „fără emoții”, ca și cum aș fi un robot sau ca și cum ei nu ar avea emoții. Doar că emoțiile lor erau considerate „valide și legitime”, pe când ale femeilor erau etichetate drept „isterii”. De fapt, erau doar „incomode” și îi obligau să-și asume responsabilitatea.

La ai mei 50 de ani împliniți recent, încă nu am un loc de trai stabil. Sunt singura îngrijitoare a copilului nostru cu probleme de sănătate și nevoi speciale. Sunt în emigrare, pentru că țara mea nu ne poate oferi asistență medicală sau socială nici stresului mie, nici copilului. Am probleme de sănătate pe care specialiștii le atribuie constant și traumelor prin care trec, de obicei, femeile.

Terapeuții și medicii îmi spun mereu același lucru: ca să te faci bine, ai nevoie de un alt fel de viață - una mai bună, mai stabilă, în care să împarți greutatea rolului de părinte cu cineva. Să nu fii de una singură cu ele. Chiar tu, la rândul tău, ai nevoie

de sprijin și mai mult spațiu vital pentru tine. Trebuie să te oprești din a da, a îngriji, a organiza, a asigura și a coordona totul de una singură.

Și atunci mă întreb: în care univers, în care viață, ar fi posibil pentru mine și pentru multe alte femei să avem acest echilibru și să trăim o viață demnă și împlinită, la fel ca multe alte persoane, în special o mare parte din bărbați.

Motivația mea dintotdeauna s-a bazat pe conceptul demnității umane a fiecărei persoane. În cazul meu, este un sentimentul înnăscut. Apoi vine sentimentul justiției și echității, combinat cu o profundă dragoste de viață, care se manifestă inclusiv prin reziliență. La acestea se adaugă educația, formarea continuă, dar și trăirea acestor valori în viața de zi cu zi.

Absolut inspiraționale sunt exemplele de suroritate pe care le oferă femeile, indiferent de contextul de competiție în care ideologia patriarhală încearcă să ne împingă. Ultimul și cel mai remarcabil exemplu este mișcarea de protecție mutuală împotriva misoginiei și violenței, prin formularea unei abordări critice asupra discursului și prin lansarea unor grupuri pe rețelele sociale, unde femeile învață unele de la altele să recunoască tiparele de comportament abuziv reflectate în discursul bărbaților. La fel de importante sunt grupurile în care femeile împărtășesc informații despre bărbați apti pentru relații bazate pe respect și siguranță sau cele în care sunt denunțați bărbații care s-ar afla în relații concomitente cu mai multe femei, sunt deja căsătoriți ori violenți.

Am întâmpinat și obstacole. Cele exterioare țin de rolurile de gen bazate pe sexul atribuit la naștere și impuse din afară, de starea economică precară sau dependența de bărbat ori de familia extinsă – probleme comune multor femei. La acestea se mai adaugă violența trăită de-a lungul vieții pe criteriul de gen sau identitate de gen.

Sunt și obstacole interioare: traume psiho-emoționale multiple legate de gen și identitate, autocenzura și interiorizarea rolurilor de gen limitative. Ca activistă pentru drepturile omului, am lucrat în diverse ipostaze și asupra multor aspecte ale drepturilor femeilor. Aproape peste tot, obstacolul principal era faptul că sunt femeie, iar credibilitatea mesajului și a efortului meu erau întotdeauna supuse scrutinului.

Dar pot spune că femeile sunt o populație extraordinară a Terrei. Ele au reușit și reușesc în continuare să facă minuni, în ciuda situațiilor precare și a opresiunii acerbe. În pofida atitudinilor de superioritate, a reducerii lor la o funcție socială, a negării identității și personalității, femeile sunt adevărații titori pe umerii cărora umanitatea există, se perpetuează și se dezvoltă.

Dacă ar fi apreciate la justa lor valoare și susținute în calea lor, lumea noastră ar putea deveni un adevărat paradis, iar utopiile s-ar transforma în realitate. Sunt profund convinsă că omenirea nu va putea evolua într-un mod echilibrat și sănătos până nu va învăța să respecte și să integreze femeile la toate nivelurile - experiența, perspectiva și abordarea lor - ca ființe umane egale.

Despre pâine, discotecă și feminism sau cum am devenit activistă fără să știu

Iulia Macarenco

activistă feminisă

Lucrează în domeniul educației non-formale și al prevenirii violenței împotriva fetelor și femeilor. Este directoarea executivă a organizației feministe „Femei pentru Femei”. Crede în puterea surorității, în vocea fiecărei femei și în felia de pâine ca simbol al unei revoluții tăcute.

Sunt tipul de persoană cu temperament „colorat”. Oriunde m-am implicat, mereu am adus energie și am încercat să fac o schimbare, să las o urmă pe unde am trecut. O urmă caldă, uneori curajoasă, alteori un pic nebunatică, dar mereu sinceră.

Am crescut într-un oraș mic din nordul țării. De la părinții mei am învățat ce înseamnă să fii „de treabă”, adică om demn: să ajuți mereu când este nevoie, să pui umărul celui căruia îi este greu, să spui un cuvânt bun acolo unde se cere alinare. De fapt, fără să știe, m-au învățat solidaritatea. M-au învățat să muncesc cinstitsă trec prin greutatea cu capul sus, chiar dacă doare. Asta înseamnă responsabilitate și perseverență. Ce nu m-au învățat ei (și îi mulțumesc universului pentru asta) a fost ideea că ar trebuie să fiu mai bună decât fratele meu în orice domeniu. Sau că ar fi bine să fiu mai cuminte și să-mi doresc mai puțin de la viață.

De la mama am învățat ce este bunătatea fără așteptări, dar și cum să fii prudent față de oamenii care pot părea apropiați, dar care te pot răni cel mai ușor. Tata, fiind mereu (cum spuneam noi) „cu dreptatea”, mi-a transmis fără să știe gena de activistă. Ambiția mea vine din familie: de la una dintre bunici, cititoare pasionată și femeie cu caracter, mereu un motor în mișcare. De la cealaltă bunică am învățat să fiu recunoscătoare și smerită pentru tot ce am, oricât de mic ar fi. Dacă adun toate acestea, așa spune că am pornit în viață cu un amestec bun - „full pachet”, cum îmi place mie să zic.

Dar știți cum e: poți avea tot ce îți trebuie și, totuși, lumea să nu fie pregătită pentru cine ești.

Se pare că familia mea m-a echipat cu tot ce a necesar ca EU să NU fiu pregătită pentru cum este lumea și să îmi doresc să o schimb. Fără să știe, m-au crescut cu valori feministe, chiar dacă pe atunci cuvântul „feminism” nu era în dicționarul nostru. Și nici eu nu l-am îmbrățișat până când am înțeles că era deja în mine, doar că nu știam cum să-l numesc.

Oh, stați, că nu e totul despre familia mea. Am lăsat cireașa de pe tort la sfârșit: fratele meu mai mare. Datorită lui am avut libertatea să fiu rebelă familiei. El mi-a garantat accesul la o formă de libertate - mersul la DISCOTECĂ și alte petreceri, să fim sincere. El era „însoțitorul” de serviciu, cel care îmi permitea să văd lumea. Pe atunci nu știam că libertatea mea venea cu o condiție: prezența unei litere M. Ca pe ușa veceului din curtea școlii, unde literele F și M împărțeau lumea în siguranță și pericol. Întotdeauna cu emoția că o privire nepoftită ar putea apărea peste perete, chiar și în acel moment de intimitate. O lecție despre nesiguranța fetelor în spațiul public, învățată fără cuvinte.

Îmi amintesc o seară anume. Deși mergeam cu fratele meu de acasă până în centrul orașului, acolo ne separam (vă rog să nu ne pârâți părinților). La fel și în acea seară: el cu treburile lui, eu cu o vecină, spre discotecă. La intrare, ne aștepta un băiat care se considera „văzut pe raion”. Nu era portarul oficial, dar părea să-și fi însușit rolul. I-am spus clar și hotărât: „Scuză-mă, ne dai voie să intrăm?”. Ei bine... atât mi-a luat ca să-mi stric jumătate de seară. Se pare că „nimeni” nu vorbea așa cu el, că trebuie să fii „blândă”, „politicoasă”, „modestă”. Restul serii a fost un mic calvar: remarci, aluzii, presiuni, hărțuiri. Am avut noroc că eram cu vecina mea și cu alți prieteni mai mari, care m-au sprijinit. Dar a rămas senzația de dezgust și furie.

Mai am o întâmplare de povestit, dacă tot vorbim de nedreptăți. Eu o numesc „istoria pâinii”. V-o povestesc, iar voi să-mi spuneți dacă ați simțit vreodată nedreptate pentru o felie de pâine. Nici nu îmi amintesc câți ani aveam. Mama era plecată undeva. Eu și fratele meu terminaserăm de mâncat, am plecat, iar tata mai rămăsese. După cină, când m-am întors în bucătărie, am găsit pâinea abandonată pe masă, neacoperită. La noi în casă, pâinea se strângea în dulap sau într-o husă specială, ca să nu se usuce. Însă atunci, era acolo neîngrijită. Eram tare indignată și un pic supărată pe tata. Nu pentru dezordine. Nu pentru farfuria nespălate. Ci pentru pâine. Cum să o lași așa?

Vă pun o întrebare: cum credeți că era legată furia mea de simțul nedreptății?

Nu vă dau răspunsul. Vă spun doar că acest episod tare interesant s-a cuibărit în mintea mea. Doar când am crescut și l-am scos dintr-un dulăpior al memoriei, am simțit că a fost prima mea întâlnire cu rolul de gen. Când mama era acasă, pâinea nu se usca abandonată pe masă. Când mama a plecat, cui a revenit grija pentru „pâine”? Toate bune... dar ce legătură au discoteca, pâinea și litera de pe ușa toaletei? Toate, absolut toate exemplele de mai sus - și multe altele - fac parte dintr-o normalitate atât de adânc înrădăcinată în viațile noastre, încât nici măcar nu mai sunt percepute ca probleme.

Nici pentru cei din jur, nici măcar pentru noi, fetele și femeile. Pentru că „așa e”, pentru că „așa a fost mereu”, pentru că nu ni s-au oferit alternative. Pentru că așa au trăit generații întregi de femei: unele în și mai multă tăcere și durere, folosite, neglijate, abuzate, violate. Și pentru că, nu-i așa, „nu e mare scofală”.

Dar noi... depozităm. Depozităm rușinea, umilința, frica, nedreptatea, dezgustul, nesiguranța. Le așezăm înăuntrul nostru fără să știm că le purtăm. Și, într-o zi, ne trezim cu furia în față. O furie pe care nu știm de unde să o apucăm, cum s-o explicăm, cum s-o legitimăm. O furie pe care o negăm noi înșine și pe care o neagă și ceilalți/celelalte. Dar ea e acolo. Pentru că tot ce părea „nimic”, de fapt doare.

Ani mai târziu, furia mea s-a transformat. Datorită feminismului. Mult timp m-am apropiat de el cu sfială, ca de o oglindă în care nu îndrăznești să te privești. Până nu mi-am găsit „haita”: o mână de femei curajoase, deștepte, profesioniste, vocale și feministe. Așa cum visam și eu să fiu. Și am devenit. Nu pentru că m-au „transformat” ele, ci pentru că m-au văzut exact așa cum sunt și m-au îmbrățișat. Atât a fost nevoie.

Feminismul nu a fost doar o teorie. A fost eliberarea mea. Mi-a dat voie să fiu întreagă, să-mi ascult vocea, nu doar pe cele din jur. M-a învățat să depășesc frica și să ripostez. Să accept furia și s-o transform în combustibil pentru o cauză în care am crezut mereu: ca viața fetelor și femeilor să fie mai sigură, mai dreaptă, mai luminoasă.

Astăzi, alături de colegile mele din organizația „Femei pentru Femei”, creăm programe educaționale, susținem femeile din sate, lucrăm cu adolescente, oferim sprijin femeilor și fetelor afectate de violență, elaborăm materiale pe social media și, împreună, încercăm să fim vocea celor care încă nu și-au revendicat-o.

Și sunt mândră. Da, chiar mândră, să spun: sunt activistă pentru drepturile femeilor. Uneori îmi șoptesc întrebarea: „Oare fac suficient ca să merit titlul ăsta?”.

Dar apoi mă gândesc la ce i-aș spune unei surori, în sensul de suroritate, nu de rude: „Da, ești. Ești activistă, pentru că lupți, așa cum poți. Pentru că îți pasă. Pentru că ești acolo, chiar și când e greu”.

Și acum, pentru voi:

Fetelor, dragelor, Fiți ambițioase. Visați cât de sus puteți. Mergeți după scopurile voastre.

Nu ascultați când vi se spune că „nu e locul vostru”, că „nu sunteți destul de...”.

Nu vă cereți scuze pentru spațiul pe care îl ocupați.

Muncați, învățați, câștigați banii voștri. Nimeni nu vă poate lua competențele.

Nu așteptați să fiți salvate și iubite de bărbați.

Iubiți-vă mai întâi pe voi, apoi iubiți, dacă vreți.

Explorați-vă mereu pentru a descoperi cine sunteți și ce vă doriți.

Iubiți-vă corpurile. Nu vă negați plăcerea.

Savurați viața. Trăiți! Pentru că, între timp, mai avem, din păcate, încă lupte de dus, împreună.

Fiți acolo una pentru alta. Uneori o privire, o întrebare, o îmbrățișare sinceră pot schimba tot.

Citiți despre suroritate. Trăiți-o. O să vă placă. Și o să ne salveze.

Celebrați femeile din viața voastră și din neamul vostru.

Și, nu uitați: nu e nimic banal într-o felie de pâine,

dacă în ea stă prima revelație despre cine ești și ce lume vrei să schimbi.

Nu m-am născut feministă, dar am devenit

Vlada Ciobanu

activistă, directoare de programe la CPR Moldova și co-fondatoare a inițiativei „Primăria Mea”.

Este interesată de participarea publică, crearea de spații publice, mobilizarea comunitară, arhitectura și dezvoltarea orașelor. Observă și încearcă să înțeleagă oamenii și contextul în care trăim. Se implică în inițiative civice și oferă sfaturi despre menținerea unei echipe, comunicare civică, advocacy, fundraising, dezvoltare de strategie.

Acest text ar putea lua zeci de forme. Pentru că nedreptățile cu care se confruntă o femeie nu sunt, în fond, foarte diferite între ele. Unele mi-au luat ani să le identific și mi-au fost vândute ca „normalitate”. Pe multe încă învăț să le înfrunt.

Nimeni nu-ți oferă o listă cu ceea ce urmează să ți se întâmple doar pentru că ești femeie, într-un anumit loc, la o anumită vârstă. Mi-ar fi fost de folos. Dar așa am învățat din mers. Și încă învăț.

Am fost crescută într-o familie în care mi s-a spus că am drepturi, că trebuie și pot să le revendic, că nu trebuie să mă mărit imediat, că trebuie să învăț. De aceea nu prea am înțeles de ce femeile din viața mea îmi spuneau, binevoitoare, desigur: „hai nu mai citi atâta”, „nu trebuie să te arăți așa deșteaptă”, „trebuie să faci doctorat, dar o să lucrezi jumătate de zi, că cine o să aibă grijă de familie?”, „iar ești oboșită? Păi când o să ai grijă de soț și de copii?”.

Să faci doctorat și apoi să lucrezi jumătate de zi?

Chiar nu prea merită efortul.

Aceste paradoxuri și disonanțe încerc să le explic: am crescut într-o perioadă în care lucrurile deveneau mai bune, dar nu până la capăt. Și nimeni nu vorbea despre asta cu mine.

Mama mea a divorțat într-o vreme în care lumea nu prea divorța. Cu un copil mic, a construit singură o casă. O bunică îmi povestea cum învăța medicina alăptând: la cursuri îi țâșnea laptele prin uniformă, plângea, dar nu-și lăsa nici cartea, nici copilul. Cealaltă bunică a fost soră medicală pe front; după război a străbătut satele Orheiului cu aceeași misiune de a ajuta oamenii. Femei puternice, cu multe provocări, de la care aveam ce învăța.

Dar istoriile lor s-au terminat în adolescența mea și au fost înlocuite de un „tu ești firavă, îți trebuie un bărbat puternic, care să te protejeze”. Dacă toate femeile din viața mea s-ar fi așezat la aceeași masă — mama, bunicile, eu, mătușile, măcar și vecinele — și ar fi spus cine sunt, ce le doare, ce le oprește, poate am fi respirat toate mai liber.

Primul meu loc de muncă a fost într-o organizație internațională. Din acelea care scriu peste tot că „democrația e un efort continuu” și că „vocea fiecăruia contează”. Eram eu, la 20 și-un pic de ani, și restul — bărbați, puțin mai în vârstă. După ce mi-am pus proiectul pe roate, am zis că poate aș face și mai mult. Am cerut să țin instruirii pentru primării. Mi s-a spus, în glumă — haha — că sunt prea tânără și slabă pentru asta. Era o glumă, evident.

Ani de zile mi-au trebuit să înțeleg că problema nu era lipsa mea de autoritate sau „vârsta”. Când eram întreruptă constant sau când ideile mele deveneau brusc excelente doar după ce erau repetate de un bărbat — fără ca eu să primesc meritul cuvenit, evident — nu eram eu de vină.

Descoperirea cuvântului „mansplaining” a fost o revelație (n.red.: din engleză, „mansplaining” este atunci când un bărbat explică unei femei ceea ce ea deja știe și înțelege).

În timp, la același loc de muncă, făceam ceea ce trebuie să facă femeile pentru alte femei: atenționam când erau întrerupte, spuneam cu voce tare de la cine a venit ideea și ceream salarii cât de cât egale.

E asta revoluționar? Clar că nu. Dar cât timp mi-a luat să ajung la asta!

Citeam un articol în care se scria că, pentru femeile introverte, este și mai dificil să se confrunte cu asemenea situații. Energia folosită pentru aceste interacțiuni este enormă și recuperarea, la fel, este dificilă. Îmi amintesc uneori de acele vremuri și mă gândesc că ar fi fost bine ca cineva să-mi fi dat lista aia cu „ce se poate întâmpla”, era să fiu mai bine pregătită. Așa, am învățat din mers. Apropo, astăzi fac traininguri pentru cine vreau — eu și nimeni nu mă oprește de la nimic.

Eu n-am fost „feministă” de la început. Adică eram, în convingeri, dar nu-mi plăcea cuvântul. Se mai întâmplă. Mai ales când ai prieteni din alte generații, crescuți în alte idei. Îmi amintesc de mine, cea care voia să fiu pe plac, iar asta însemna să folosești și să crezi o grămadă de clișee din societate.

Cum am ajuns să-mi asum cuvântul „feministă”? Nu știu exact. Am citit. Am discutat. Am observat. Și m-am observat. Pentru că feminismul nu e o identitate fixă, nu e o insișgnă care ți-a fost dată și pe care o porți cu mândrie.

E un proces de învățare continuă. Dar și de dezvăț. Și eu spun lucruri greșite, adânc înrădăcinate. Nu din rea intenție, ci pentru că societatea e construită astfel.

Reaționez când văd nedreptăți. Când aud glume primitive, explic cum ele conduc la discriminare și violență împotriva femeilor.

Apropo, de glume: femeile glumesc mai rar fiindcă sunt judecate mai des și opinia lor este marginalizată.

Când aud de cazuri de violență împotriva femeilor, iau poziție. Atunci când se spune că „femeile au deja drepturi egale”, am o frază pe care o repet: „O femeie în funcția de primară are grijă de localitate, de soț, de copii și de gospodărie. Un bărbat în funcția de primar are grijă de localitate, iar o femeie are grijă de el, de gospodărie și de familie”. Uneori trebuie să privim dincolo de datele statistice.

Când bărbați tineri mai povestesc că „ei vor să ajute femeia”, mă indignez, mă liniștesc, explic. Când spun că orașele sunt gândite pentru bărbați de vârstă medie, fără vreo dizabilitate, aduc exemple din toate cărțile și articolele pe care le-am citit la subiect. Nu sunt împotriva să fac muncă de explicație. Încerc să înțeleg de ce unii nu au acces la informație pe acest subiect.

Însă și aceasta este o muncă neplătită și invizibilă. Eu am dedicat timp și încă mai fac asta pentru autoeducație. Poate e timpul ca și alții să o facă? Sau măcar să regândim sistemul de educație.

Mă bucur că, în Moldova, femeile deja ascultă alte femei, se încurajează, se solidarizează, vorbesc deschis despre tot ce ar putea fi altfel. Mă bucur și mai mult când acest lucru se face cu considerație și cu implicarea unui grup divers de femei de diferite vârste, etnii, religii.

Tot ce știm, mai ales în această perioadă, este că drepturile trebuie protejate, revendicate, explicate și menținute. Solidaritatea, empatia și vocea colectivă pot deveni cele mai puternice instrumente pentru a construi o societate mai dreaptă și mai incluzivă.

Vocea femeilor în politică: o luptă de 34 de ani

Ecaterina Mardarovici

specialistă în matematică aplicată
și în administrare publică

În prezent, este directoare adjunctă într-o companie de IT și președinta ONG-ului „Clubul Politic al Femeilor 50/50”, în cadrul căruia coordonează mai multe proiecte de promovare și abilitare a femeilor în domeniul public și politic. În 1998 a fost aleasă deputată în Parlamentul Republicii Moldova și, de atunci, a fost mereu pe baricade, promovând egalitatea de gen în legislație.

Grație caracterului meu, călit într-o familie cu trei frați și un tată dur, un profesionist desăvârșit, am învățat să-mi fac dreptate. Deși au existat câteva tentative de hărțuire la locul de muncă, cel mai tare m-a marcat primul caz de discriminare față de mine, ca femeie. Era anul 1982, când mi s-a îmbolnăvit copilul. Atunci, concediul medical pentru îngrijirea copilului era acordat doar mamei. Lucram ca ingineră programatoare la o întreprindere militară și trebuia să dau în exploatare un program.

Ca să i se permită soțului să aibă grijă de copil, a trebuit să obțin aprobarea comitetului raional de partid și a comitetului executiv.

Am simțit atunci cea mai profundă nedreptate. Ajunsă ulterior deputată în Parlamentul Republicii Moldova, în momentul în care se făcea reforma sistemului de pensii și cel social, am reușit să introduc în legislație „dreptul unui părinte la concediu medical pentru îngrijirea copilului”, luând această greutate de pe umerii exclusivi ai femeilor. Au fost discuții aprinse, foarte aprinse.

Mai târziu, am înțeles durerea problemelor discriminatorii cu care se confruntau femeile, odată ce m-am implicat în Liga Democrat-Creștină a Femeilor din Moldova, în 1993. Pe parcurs, am devenit o militanță pentru drepturile femeilor. O FEMINISTĂ.

Caracterul și curajul au fost determinante în orientarea mea spre mișcarea democratică din anii '80–'90, mai exact, spre Liga Democrat-Creștină a Femeilor din Moldova. Aici am avut norocul să o întâlnesc pe regretata Lidia Istrati. A fost mentora și profesoara mea de politologie, patriotism și curaj. Tot ea a fost cea care mi-a orientat activitatea de la acțiuni de caritate spre implicare politică.

S-a văzut cu ochiul liber că sărăcia din Republica Moldova, în anii '90, avea chip de FEMEIE. La una dintre ședințele Ligii, Lidia Istrati ne-a propus să discutăm acest fenomen, menționând că noi ajutăm 300 de femei și, peste o săptămână, apar 500. „Trebuie să schimbăm macazul. Să schimbăm politicile statului. Cum? Prin implicarea politică a femeilor!”.

Acea ședință a fost una istorică, pentru că Liga a ajuns să aibă două reprezentante în Parlamentul 1994–1998. În următorul legislativ, am avut alte două reprezentante, fiind în total 9 femei din cei 101 deputați.

Vocea lor pentru cauza egalității de gen a fost una importantă și sonoră. Acela era mandatul nostru: reprezentam o organizație de femei, eram inițiate și informate despre problemele cu care acestea se confruntau.

Tot curajul a fost forța motrică ce m-a ajutat să rezist presiunii din Parlament și societății, venite adesea prin intermediul mass-mediei. Îmi amintesc când am promovat dreptul la avort în Legea sănătății. Am avut susținerea Valentinei Bodrug, singura voce din societatea civilă care ne-a sprijinit în acest demers. Biserica se opunea vehement. Dar am reușit! Am avut susținerea majorității parlamentare. Tot atunci am inclus în Legea cu privire la partide și organizații obștești sintagma „partidele vor respecta principiul egalității de gen”. Deși avea un caracter declarativ, fără un mecanism de implementare, pentru noi a fost un mare succes – primii pași reali spre egalitatea de gen.

Am introdus contractul matrimonial în Codul familiei, pentru care am fost acuzate că „distrugem familia”. Am fost una dintre autoarele inițiativei legislative care, în anul 1999, propunea introducerea cotei minime de 30% de reprezentare a femeilor și a bărbaților pe listele electorale, la toate nivelurile. Propunerea a eșuat din cauza unei greșeli politice, dar nu ne-am oprit. Astăzi, avem o legislație conformă cerințelor europene.

În tot acest timp au fost multe bariere, dar cea mai greu de depășit a fost cea din mintea mea: întrebarea „ce va spune lumea?”. Îmi spuneam: „încă nu sunt cea mai bună”, „ești prea feministă”. O altă barieră care ni se inoculează încă din copilărie și pe care am simțit-o pe pielea mea a fost educația stereotipizată privind rolurile femeilor și bărbaților în societate. Nouă, femeilor, ni s-a spus dintotdeauna că familia și copiii sunt principala noastră responsabilitate, iar timpul dedicat politicii e un „furt” de la familie.

Regretele care te macină sunt, la rândul lor, o barieră grea.

Este o muncă dificilă să împaci viața de familie cu activitatea politică: ședințe până seara târziu, adunări sâmbăta și duminica, campanii electorale și alte activități. Acum, privind în urmă, sunt convinsă că toate acestea pot fi împăcate cu succes – cu condiția să accepți că nu poți fi o super-gospodină, super-mamă, super-soție și super-politiciană în același timp. Trebuie să înveți să faci lista priorităților. Sunt momente când trebuie să dai prioritate familiei și să lași politica mai lejer – și invers. Prin anii '90 nu existau seminare sau cărți care să te învețe cum să procedezi, așa că am acționat intuitiv.

Nu m-au impresionat bătăliile bărbaților, lașitatea unora sau limbajul sexist la adresa mea. Mi s-a atras atenția, chiar în Parlament, că „locul femeii e la bucătărie”. Am mai auzit fraze de tipul „țoapa asta”, „femeiuștele acestea”, „se vede că ești cocoșul în familia ta”. Atât eu, cât și sora mea, am crescut împreună cu trei frați – am fost mereu într-un mediu „băiețesc”. Fiind ingineră, am lucrat ani buni în echipe în care femeile erau în minoritate. Așa că, atunci când am intrat în politica mare, aveam deja imunitate la astfel de replici, care sunt, de fapt, tehnici de dominare menite să ne determine să renunțăm la activități considerate „pentru bărbați”.

Dar am un sentiment de mare bucurie să mă știu parte a schimbărilor produse în ultimii 34 de ani, în Republica Moldova. Am contribuit la fiecare pas spre democrație și spre egalitate de gen.

Cred, însă, că această luptă este un proces continuu. Fiecare generație care beneficiază de rezultatele obținute de predecesoare se confruntă cu provocări noi. Sunt necesare soluții noi, inclusiv pentru forme noi de violență – cum este cea digitală. Violența sexuală în zonele de conflict ia amploare, chiar dacă a fost recunoscută de ONU drept crimă de război. Avem țări membre ale UE, precum Polonia, care au interzis avorturile. Aceeași situație este și în SUA, unde femeile mor din cauza avorturilor ilegale – cele mai afectate fiind femeile sărace. Marile puteri ale lumii au decis să rezolve criza demografică pe seama sănătății și vieții femeilor. E greu de spus ce ne aduce ziua de mâine. Dar trebuie să fim mai puternice, mai determinate și mai MILITANTE.

Mă bucur că avem o generație de femei mult mai educate și feministe. Am speranța că viitorul e pe mâini bune, deși spiritul militant e încă într-o etapă incipientă. Creșteți lidere. Creșteți numărul adeptelor. Susțineți femeile din politică. Trimiteți-le acolo. Îmbunătățiți colaborarea și consolidați solidaritatea dintre femeile din societatea civilă și cele din politică. Cred cu toată ființa mea că aici este cheia succesului în asigurarea egalității de gen, sub toate formele ei.

Feminismul nu e despre mine. Nu e despre tine. E despre noi. Feminismul este despre acele femei care au dus cu ele în ceruri durerea violenței, discriminării, hărțuirii sexuale. E despre acele femei care, și astăzi, sunt victime ale acestor fenomene.

Ca să facem față noilor provocări, trebuie să fim mereu pregătite de luptă. Trebuie să fim o armată puternică de feministe, profesioniste care știu să facă bani, politică, să iubească și să fie iubite.

Feministă fără scuze

Elena Rațoi

peste 12 ani de experiență în management de proiect și implementare de programe cu un accent puternic pe egalitatea de gen și incluziunea socială.

A lucrat în organizații internaționale, coordonând inițiative complexe privind participarea politică a femeilor, legislația sensibilă la gen, abilitarea economică a femeilor și implicarea lor în procesele de pace și securitate.

Cred că am fost feministă încă din copilărie, doar că atunci nu știam că acesta era cuvântul potrivit. Mă întrebam de ce eram luată în râs de ceilalți copii când voiam să mă joc cu mașinuțele sau armele de jucărie – mereu mi s-au părut mai interesante decât păpușile. Sau de ce trebuia să am grijă ca mâinile mele să fie „gingașe”. Întrebările mele rămâneau deseori fără răspuns, iar părinții nu reușeau să mi le clarifice.

Așa am crescut cu sentimentul că poate e ceva „greșit” cu mine. Până într-o zi. Eram studentă și lucram într-o companie de sondaje, unde trebuia să monitorizez presa în perioada unei campanii electorale. Într-o emisiune radio, am auzit-o pe Catina Mardarovici (fondatoarea ONG-ului „Clubul Politic al Femeilor 50/50”) vorbind despre cum, în fiecare zi, vede mai multe fete decât băieți împărțind pliante, mergând din ușă în ușă, implicându-se în activitățile de campanie. Dar, când te uital la liderii politici sau la listele de candidați și candidate, majoritatea erau bărbați. „Pentru că nu avem egalitate de gen”, spunea ea. Pentru că femeile continuă să fie excluse din procesele de luare a deciziilor, în ciuda implicării lor masive în campaniile electorale.

Atunci mi s-a aprins becul. Era revelația pe care o așteptasem de ani. Am înțeles, în sfârșit, că nu era nimic în neregulă cu mine. Eram doar o feministă care nu știa încă.

Am început să lucrez în domeniul egalității de gen prin 2014. Se vorbea deja de ani buni despre feminism și echitate, dar în realitate, lumea era, și din păcate încă mai este, destul de reticentă. Inclusiv în rândul organizațiilor internaționale. Dacă astăzi aproape toate instituțiile sunt obligate să integreze dimensiunea de gen în activitatea lor, în 2014 lucrurile stăteau altfel. Iar ca femeie care susținea o cauză legată de egalitate, deseori erai privită cu suspiciune sau ironie de societate, de rețelele sociale, uneori chiar și de unii oameni apropiați.

Îmi amintesc cum eu și colegile mele primeam etichete dure și jignitoare. Eram numite isterice, exagerate, ni se spunea că poate avem nevoie „să găsim un bărbat bun” și atunci ne vom „liniști” cu feminismul nostru. Asemenea reacții nu doar răneau, dar arătau cât de adânc era înrădăcinată neînțelegerea față de ceea ce înseamnă, de fapt, egalitatea de gen.

La început, era inconfortabil să spun, într-un cerc mai extins de persoane, că „lucrez în proiecte pentru femei”, ca să evit conflicte. Aproape invariabil auzeam remarci: „Dar ce mai vor și femeile astea? Au de toate”. De aici porneau discuții aprinse, care durau uneori ore. Nu mă simțeam pregătită să răspund la atacuri sau glume răutăcioase. Până când am început să mă „inarmez” cu argumente, cu replici, cu exemple. A contat enorm suportul familiei mele, care intervenea și mă susținea.

Au fost și momente grele, în care simțeam că bat pasul pe loc. Că lupt cu morile de vânt. Dar ceea ce mă motiva erau fetele și femeile care treceau prin programele în care lucram și care veneau să-mi spună: „M-ați făcut să am mai multă încredere în mine”, „Mi-ați schimbat modul de a privi lucrurile” sau „Am început să vorbesc despre egalitate de gen și cu ceilalți”. Atunci știam că merită să continui.

Și totuși, de fiecare dată când aud pe cineva criticând ideea de egalitate de gen, nu pot să nu mă gândesc la femeile care, cu un secol în urmă, au fost umiliate, închise, torturate sau chiar ucise doar pentru a ne câștiga nouă, celor de astăzi, dreptul de a vota. Astăzi ni se pare un lucru firesc, un dat. Dar pentru ca acest „firesc” să devină realitate, a fost nevoie ca cineva, cândva, să nu renunțe, să fie numită ne bună, exagerată sau ridiculizată. Așa că și eu, în momentele dificile, mă sprijin pe gândul că poate nu acum, poate nu mâine, dar într-o zi, peste o sută de ani sau poate chiar mai devreme, alte femei îmi vor fi recunoscătoare. Sau, poate mai important, se vor bucura în mod firesc de oportunitățile pentru care astăzi lupt cu toată convingerea.

Ca feministă cu dizabilități, am avut de înfruntat o provocare în plus: lumea mă vedea mai întâi ca persoană cu dizabilitate și abia apoi activistă pentru egalitate de gen. De multe ori, când vorbeam despre drepturile femeilor, discuția era deviată spre problemele persoanelor cu dizabilități. Și de fiecare dată era nevoie de un efort suplimentar pentru a readuce conversațiile la subiectul inițial.

Totuși, am folosit această experiență ca o oportunitate de a vorbi despre feminismul intersecțional – despre faptul că femeile nu sunt un grup omogen și că cele din grupuri subreprezentate, cum ar fi femeile cu dizabilități, femeile roma, cele din mediul rural sau cele tinere, se confruntă cu bariere suplimentare. Iar legile și politicile pentru femei trebuie să țină cont de aceste diferențe.

Între timp, am învățat cât de important este să ai grijă de sănătatea mintală. În calitate de feministă, am fost adesea ținta atacurilor, mai ales în spațiul online – locul unde oamenii se simt cel mai confortabil să rănească alți oameni, ascunși în spatele ecranelor. Cele mai multe atacuri au venit ca reacție la activitatea mea de informare și luptă împotriva publicității sexiste. Pe atunci, era un subiect nou, provocator, neînțeles și care a deranjat multă lume. Primeam mesaje pline de ură, unele publice, altele în privat. Mi se spunea că fac asta pentru că „sunt invidioasă pe femeile frumoase din reclame”, iar unii bărbați îmi scriau direct propuneri sexuale „ca să mă liniștesc”.

Aceste mesaje m-au afectat. Am ajuns în burnout, alimentat inclusiv de acest val de ostilitate. A trebuit să iau o pauză, să mă retrag o vreme din lupta împotriva publicității sexiste. M-am simțit atunci vinovată, că nu mai lupt suficient, că nu mai sunt prezentă. Dar, cu timpul, am înțeles că dacă mă epuizez emoțional și psihologic, nu voi mai putea continua și voi pierde exact motivația care m-a determinat să pornesc. Și atunci am învățat să-mi permit pauze. Să-mi accept limitele. Fiindcă a avea grijă de tine nu înseamnă renunțare, ci strategie de rezistență.

Și, poate mai presus de toate, forța mi-a venit din comunitate. Din acea rețea de activiste și activiști care m-au susținut, m-au ascultat și m-au inspirat. E bine să știi că nu ești singură, că sunt oameni care trec prin aceleași provocări, aceleași bătălii interioare. Mai glumesc uneori că ar trebui să facem un „club al feministelor anonime” – un spațiu sigur unde să ne întâlnim, să vorbim, să ne recăpătăm energia. Atunci știi că nu ești singură. Și că poți merge mai departe.

De ce sunt feministă

**Georgeta
Carasiucenco**

jurnalistă de 9 ani

**a scris despre drepturile
femeilor, violența
domestică, hărțuirea
sexuală și alte subiecte
legate de violența
împotriva fetelor și
femeilor.**

Nu mă tem să mă numesc feministă. Pentru că cred în egalitatea de gen, în faptul că femeile au aceleași drepturi și capacități ca bărbații și nimic nu ar trebui să le stea în calea visurilor lor. Să nu mai existe părinți care să le spună fiicelor că „fetițele se joacă doar cu păpuși, iar băieții cu mașinile”, că „fata trebuie să fie gospodină, să știe să facă zeamă și să fie cuminte”. Nimeni să nu mai dea sfaturi despre cum să fie „o femeie cuminte și ascultătoare de soț”. Femeile să nu asculte de cei care le spun că munca de deputat sau președinte este „bărbătească”.

Nu suntem în secolul al XVIII-lea sau mai devreme, când femeia era considerată proprietatea bărbatului - a soțului sau a tatălui - și nu o ființă umană. Nu suntem nici în perioada sovietică, când, sub pretextul „emancipării femeilor” în scopuri partinice, femeia a fost împovărată cu mai multe roluri simultan: angajată a statului, soție, mamă și responsabilă de bunăstarea familiei și a casei.

Suntem în 2025, dar aceste probleme încă există. Am văzut violență domestică în familie, în comunitate, am scris despre femei care au fugit de mână cu copiii lor de acasă, de frica să nu fie omorâte. Singurul lucru pe care trebuie să-l înțeleagă comunitatea, dar și aceste femei, este că ele nu se fac vinovate pentru ceea ce li s-a întâmplat. Este doar vina agresorului pentru durerea, suferința și daunele aduse familiei. Același lucru l-am spus și victimelor hărțuirii sexuale despre care am scris.

În 2022, când Rusia a invadat Ucraina și Republica Moldova a oferit refugiu cetățenilor din țara vecină, toată lumea s-a mobilizat pentru ajutor. În Chișinău s-au organizat centre mari pentru refugiați, în care voluntarii au făcut foarte multă muncă: de la înregistrarea lor până la împărțirea alimentelor. Printre voluntari s-au numărat și tineri, beneficiari ai centrelor de tineret din Capitală. În unul dintre centrele pentru refugiați de la Botanica, un angajat al preturii Botanica ar fi hărțuit sexual trei tinere, dintre care două minore, care veniseră să ajute. Potrivit declarațiilor, acesta le-ar fi atins în mod nepotrivit pe durata a două nopți.

Am ascultat istoriile fetelor și le-am crezut, le-am înțeles și le-am dat voce în spațiul public, pentru că victimele hărțuirii sexuale nu sunt vinovate de ceea ce li s-a întâmplat. Ele nu și-au dorit să fie atinse, să fie umilite și să fie presate de cei responsabili - angajați ai preturii Botanica, care aveau sarcina de a supraveghea activitatea centrelor. Unul a profitat de raportul de putere pe care îl avea față de voluntari și a hărțuit, iar restul responsabililor, funcționari mai înalți ai preturii, au încercat să ascundă fapta sau să înavăzâtescă tinerele.

După ce cazul a ajuns în spațiul public, a fost deschisă o cauză penală, iar polițiștii au început investigațiile. Până la urmă, „nu au fost întrunite elementele infracțiunii”. În traducere: infracțiunea nu ar fi existat.

De multe ori, hărțuirea sexuală nu este înțeleasă. Legea spune că hărțuirea sexuală înseamnă un comportament fizic, verbal sau nonverbal care lezează demnitatea unei persoane. În practică, aceasta înseamnă când cineva te sărută, te atinge sau îți vorbește cu tentă sexuală, fără acordul tău.

Asta nu înseamnă că le faci un compliment și nici că astfel de gesturi sunt dorite de femei. În unele cazuri, este umilitor, neplăcut, insultător pentru femei. De exemplu, la locul de muncă, unde șeful încearcă să-și sărute subalternele - așa cum s-a întâmplat în cazul unui director de spital din Chișinău, care hărțuia sexual angajatele de zeci de ani.

Femeile nu-și doreau să fie atinse, dar oricum mergeau la el în cabinet, pentru că le „solicita” în legătură cu subiecte de lucru. Fiind angajator, putea în orice moment să le concedieze. Profitând de puterea pe care o avea, le chema în cabinet și încerca să le sărute. Acesta a rămas nepedepsit de justiție, însă a plecat din funcție după ce am publicat investigația în presă și s-a pus presiune publică asupra lui.

Nicio femeie nu a fost vinovată pentru ceea ce i s-a întâmplat. „A provocat, a fost îmbrăcată indecent” nu sunt justificări pentru violența împotriva fetelor și femeilor.

În multe cazuri, există oameni care spun că femeile și-au dorit asta, că ar fi trebuit să plece din funcție sau să raporteze la poliție. Dar există multe motive pentru tăcere, iar primele două sunt: frica și rușinea. Frica de a nu pierde locul de muncă. Rușinea față de ce va spune lumea. Sunt două lanțuri grele care le țin pe multe femei în tăcere.

Dar tuturor femeilor li se întâmplă. Nu sunt singure în suferința prin care au trecut și trec de-a lungul anilor. De aceea este nevoie de solidaritate feminină, de suroritate. Este nevoie de sprijin, empatie și cooperare între femeile care au trecut prin experiențe similare și care merită să fie crezute. Multe dintre ele au trecut prin discriminare, abuz, inegalitate, au fost marginalizate. Este nevoie de recunoașterea acestor realități comune și de susținere reciprocă, de crearea unor rețele de suport și de sprijini în orice condiții.

Eu cred în suroritate, în femei care și-au împărtășit gândurile în această carte. Pentru că schimbarea începe atunci când vom înțelege durerea fiecăreia dintre noi și ne vom susține.

Am insistat, am rezistat și am reușit. Pentru că știam că am dreptate!

Loretta Handrabura

doctoră habilitată, filologă,

**cercetătoare și
militantă pentru
drepturile femeilor.**

Mediul de familie în care am crescut a fost unul diferit de cele în care rolurile și responsabilitățile între soți erau împărțite conform tradiției. Părinții mei „au ieșit din tiparele” inechitabile de gen și această relație, această atmosferă de acasă, am proiectat-o ca fiind una firească, corectă și armonioasă între partenerii de cuplu. Mama, cu un caracter puternic și foarte determinată în acțiunile sale, s-a opus normelor culturale, implicit religioase, ce mențineau discriminarea și îi limitau libertatea de alegere și decizie ca femeie în viața socială.

Modelul ei de atitudine, acțiune și ținută, în sensul că „se poate”, a fost și este pivotul meu în activitățile și convingerile legate de neacceptarea și schimbarea unor realități în care fetele și femeile sunt tratate prin prisma unei poziții de inferioritate în viața de familie și în cea publică.

Din școală am reținut ca inechitabilă repartizarea curriculară a fetelor la disciplina „Muncă” în anii '80 ai secolului al XX-lea, la croșetat, gătit și legumicultură, iar a băieților la cioplitul în lemn și, ulterior, la condus tractorul. Dreptul de a alege nu exista: era „o normă educațională”, general acceptată, care a fost abrogată după vreo două decenii.

Orientarea profesională din școală menținea, de asemenea, stereotipurile de gen cu privire la profesii și meserii pentru femei și bărbați. Lipsa accesului fetelor la studii superioare din domeniul ordinii publice, securității și apărării, precum și la unele specialități tehnice, la începutul anilor '90 ai secolului trecut, era încă o realitate a sistemului de educație, care se revendica din politicile unui patriarhat instituționalizat.

Clișeele de gen și prejudecățile nu mi-au influențat alegerile. Dimpotrivă, mi-au întărit nonconformismul. Atunci când mă pregăteam să dau admiterea la studii de doctorat, prin 1993-1994, îmi amintesc de unele persoane de gen masculin care spuneau că femeile pot obține titlul științific doar dacă „trec prin patul conducătorului științific”.

Această stigmatizare m-a revoltat. Generalizările sexiste, care trenau în raport cu fetele și femeile curajoase să intre în domenii considerate „apanajul bărbaților”, desigur, demotivau. Nu și pe mine, chiar dacă mă întristează până în prezent atitudinea, etichetele și limbajul denigrant, batjocoritor folosit de unii bărbați și femei față de cele care dețin poziții importante în guvern, parlament, primării sau agenții.

Implicarea mea în viața politică activă, din 2001, a fost determinată de înțelegerea că e nevoie să fim mai multe femei conștiente de propria valoare. Am făcut asta pentru a vorbi despre „noi”, despre nevoile specifice pe care le avem, pe lângă cele comune cu ale bărbaților, despre modificările pe care trebuie să le facem în legislație pentru a asigura accesul și contribuția femeilor la dezvoltarea tuturor sectoarelor economice ale țării. Acest mesaj l-am reținut din interacțiunea directă cu mentora mea în domeniul egalității de gen, prof. universitară Mihaela Miroiu, dar și indirect, nu doar din literatura română și universală „digerată” la facultate, ci și din sursele bibliografice referitoare la problematica de gen.

Experiența de 16 ani în politică a meritat efortul. În ciuda rezistenței, a bancurilor de prost gust și a comentariilor inadecvate ale unor colegi sceptici față de capacitatea femeilor de a conduce și de a lua decizii la nivel local sau central. Comportamentul și aluziile sexiste, etichetările și jignirea, punerea la îndoială a capacității de a fi deputată sau ministru nu au lipsit nici ele, mai ales în campaniile electorale. Unele situații le-am gestionat, altele m-au lăsat fără replică, fiindcă sfidau nu doar bunul simț.

Mai mult decât atât, în pofida reticenței și a discriminării subtile sau directe, inclusiv din interiorul formațiunilor politice, am încurajat și susținut colege în funcții de partid și publice. Cu doamna Ecaterina Mardarovici am făcut lobby și am reușit să introducem în programul politic, în 2007, cota de 30% pentru femei. Pe deputatele Doina Gherman și Veronica Roșca le-am consultat și încurajat, în 2021, să introducă, în ajunul alegerilor parlamentare anticipate, pe lângă cota de 40%, formula care reglementează locul femeilor și al bărbaților în listele electorale. Prin activitățile Clubului Politic al Femeilor 50/50 și prin primul „Ghid pentru femeile candidate în campania electorală” (2018), am pregătit femei din toate formațiunile să acceadă în funcții politice, să formeze rețele și să se solidarizeze pe subiecte de interes comun.

Analiza presei scrise și audiovizuale, pe care am început să o fac din 2003 prin prisma lentilelor de gen - grație provocării venite de la Daniela Terzi-Barbăroșie de la Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare și, ulterior, colaborării cu Asociația Presei Independente și Centrul pentru Jurnalism Independent - a relevat mari derapaje în reflectarea contribuției la dezvoltarea societății și la menținerea păcii a celor doi actori sociali. Conținutul scris și cel imagistic întăreau percepțiile despre rolul preponderent al bărbaților în construcția democratică a țării, ei fiind protagoniștii transformărilor sociale. Femeile, puține la număr în știri și emisiuni, apăreau mai ales în subiecte despre educația copiilor, îngrijirea bătrânilor, ca soții ale unor șefi, ca victime ale violenței în familie, ale violurilor și, desigur, în preocuparea lor obsesivă pentru rețete de gătit, corp și frumusețe.

Publicitatea utiliza fără discernământ corpul feminin ca mesaj de obiectivare a femeii, iar limbajul din mass-media, ca și cel public și științific, era unul sexist.

Din 2003 a început și efortul nostru de analiză și cercetare a limbajului, pentru a promova un discurs echilibrat în privința genului, fără sexisme și tratament lingvistic inegal în raport cu femeile. Acțiunea mea de „demasculinizare” a limbii române a început prin insistența de a scrie pe ușa biroului meu de la Ministerul Educației „viceministră” și apoi „ministră” la Ministerul Tineretului și Sportului, precum și în actele pe care le emiteam.

A fost un act de dreptate, asumat din convingere, nu de pe poziția de putere, pe care multe persoane - inclusiv cu doctorat în filologie, ca și mine - l-au blamat. Funcția din guvern mi-a permis să îi dau vizibilitate și să insist pe schimbarea de paradigmă de gen în sectoarele educație, tineret și sport, inclusiv în elaborarea actelor strategice sectoriale, precum „Codul Educației”, „Strategia Educației 2020” și alte acte normative. Au fost făcute modificări în raportul de gen la angajări, în funcții de conducere, în atitudini și în atmosferă bazată pe respect și competență.

Am rezistat la glume și comentarii, la refuzuri de a lua în calcul statisticile de gen și indicatorii de gen în demersul curricular din manuale, deoarece știam că aveam dreptate. Au lipsit corespondentele feminine din dicționare și acte normative (Clasificatorul Ocupațiilor, nomenclatoarele de specialități, meserii) pentru profesiile care presupun calificare prin studii superioare, non-terțiare, dar și pentru meserii la care femeile au avut șansa să accedă mai târziu. Am știut că este doar o chestiune de timp și de voință academică și politică.

A fost nevoie de 20 de ani din momentul în care am pus problema utilizării formelor de feminin în discursul public, pentru ca să începem să vorbim tot mai frecvent în limba română - în special în Republica Moldova - despre femei folosind forme de feminin și despre bărbați folosind cele de masculin, așa cum se întâmplă și în alte limbi nu doar romanice (spaniolă, italiană, franceză), ci și germanofone sau slave.

Prin ceea ce am făcut și pledez până astăzi, continui, alături de atâtea femei cunoscute și anonime, efortul sufragetelor, al predecesoarelor noastre din spațiul european și românesc, al mamei mele Maria, al mentorelor mele și al camaradelor și camarazilor de la Platforma pentru Egalitate de Gen.

Aștept, însă, ziua în care, precum afirmă militanta pentru drepturile omului Mihaela Miroiu într-un interviu, nu va mai trebui să spun că sunt și feministă!

Pitula, tu vei sta în ultima bancă

**Ecaterina
Pitula**

licențiată în științe politice

**Coordonează programe la
Centrul de Inițiative Civice
pentru Minoritățile
Naționale și este activistă
pentru drepturile omului.
Își dorește să contribuie la
schimbare și la construirea
unor comunități mai
echitabile.**

Adoră hikingul și muzica, pentru că îi dă energie, libertate și inspirație.

„Pitula, tu vei sta în ultima bancă!”. Am mers tăcută spre ultima bancă, știind că, oricât aș fi protestat, nu s-ar fi schimbat nimic. Pentru ceilalți, locul meu era acolo, în spate, invizibilă. Pentru mine, copilă fiind, acel drum tăcut a fost prima lecție despre cum arată nedreptatea.

Nedreptatea nu s-a oprit la uși închise sau la bănci din spate. Ea a luat forma unor cuvinte grele: „Tu ești țiganka, oricum voi nu ajungeți departe”. Aceste vorbe nu au fost doar despre mine, ci despre toate fetele rome pe care societatea le lasă prinse în inegalitățile sociale, ținute departe de șansa de a-și împlini visurile.

— Tu ești de etnie romă, nu-i așa?

— Nu.

Răspundeam repede, cu voce joasă și ochii mereu aplecați spre podea. Nu pentru că nu știam cine sunt, ci pentru că îmi era teamă. Teamă de râsete, de priviri grele, de cuvinte care dor. Am obosit să mă mint pe mine și pe cei din jur. În adâncul meu știam că nu e corect să-mi ascund identitatea, dar frica era mai puternică decât vocea mea.

Am fost una dintre acele fete pentru care etnia nu a fost niciodată asumată în copilărie sau adolescență. Pentru mine, a fi romă a însemnat să aud mereu: „tu nu ești ca ele”. De parcă trebuia să mă micșorez ca să încap în așteptările lor, să îmi modelez ființa după dorințele altora doar ca să fiu acceptată. Dar, în liniștea mea, știam că într-o zi nu voi mai putea trăi așa.

În 2022, în primul an de facultate, am fost invitată de Ziua Națională a Romilor să vorbesc la Palatul Republicii Moldova despre discriminare. A fost pentru prima dată când am recunoscut public că îmi era frică să spun că sunt de etnie romă. Sala era plină, de la miniștri și activiști, până la oameni din comunitate.

Simțeam un nod în gât, iar vocea îmi tremura, însă în clipa în care am spus cine sunt, am simțit solidaritatea oamenilor din sală.

Eram la București. Într-o seară, după muncă, am mers la Carrefour să-mi iau de mâncare. La ieșire, mi-au controlat geanta de trei ori. Fără nicio explicație, doar priviri reci. Am simțit cum îmi urcă furia în piept, umiliința aceea tăcută care îți intră în oase, ura care se strânge când îți dai seama că nu e despre geantă, ci despre pielea ta, despre numele tău, despre faptul că ești romă.

În anul trei de facultate am avut curajul să merg la doamna profesoară care preda un curs despre Drepturile Omului. I-am spus că vreau să îmi fac lucrarea de licență cu ea și că vreau să scriu despre reprezentarea romilor în politica din Republica Moldova. Pentru mine nu a fost doar o alegere academică, ci o declarație făcută mie însămi: identitatea mea nu mai poate fi ștearsă, iar vocea romilor trebuie să se audă acolo unde ni s-a interzis atât de mult timp să fim prezenți.

Alegerea mea nu a fost doar despre un subiect de licență, ci despre o chemare interioară. Ca femeie romă, am simțit că pentru a scrie despre prezent trebuia să ating rădăcinile trecutului, acolo unde durerile și curajul femeilor noastre se împletesc. Femei care au purtat lanțurile sclaviei și greutatea deportărilor, dar care, chiar și în tăcere, au ținut vie flacăra demnității.

Iar 500 de ani de sclavie nu se uită ușor, cum nu se uită nici deportarea romilor în Transnistria, în urmă cu opt decenii. Toată această istorie o port în sânge și în oase, chiar și atunci când încerc să merg mai departe. Anul trei a fost anul în care am privit această moștenire în față. Am citit despre sclavie, despre Holocaust, despre discriminarea femeilor rome la școală, la muncă, în spitale, pe stradă. Fiecare rând scris era o dovadă că tăcerea nu ne salvează.

Atunci am mers și la psihoterapeut, pentru că am înțeles că lupta începe din interiorul meu. Am învățat să spun cu voce tare: „Da, sunt romă, da, sunt femeie și nu mai accept să fiu redusă la tăcere!”. Această asumare nu a fost doar personală. A fost un act de rezistență feministă.

Tot în anul trei de facultate am vorbit în presă despre etnia mea. Am simțit teamă, dar am știut că acel „sunt romă” nu era doar al meu. Era pentru toate fetele rome care au fost crescute să creadă că e mai sigur să spună „nu” decât să își afirme identitatea.

Am învățat că asumarea identității mele este un act politic, feminist și colectiv. Eu nu mai vorbesc doar pentru mine. Vorbesc pentru generațiile de femei rome care au supraviețuit sclaviei, deportărilor, rușinii impuse și violenței cotidiene. Vorbesc pentru cele care nu au avut voie să scrie, să învețe, să-și ridice vocea.

Pentru mine, această mișcare a femeilor rome se naște din durere și din rezistență, din fiecare umilință zilnică și din tăcerile forțate care au apăsător generatii întregi. Ea vine din „stai în ultima bancă”, din notele puse pe nedreptate, din răsesele care au încercat să mă facă să cred că nu am valoare, că vocea mea nu contează.

Pentru mine, puterea aceasta înseamnă răsturnarea tuturor acestor reguli: să nu mai tac, să nu mai cobor ochii, să nu mă mai strâng ca să par mai mică. Înseamnă să îmi ridic glasul până devine strigăt, să merg cu fruntea sus, să ocup spațiul care mi-a fost refuzat. Este despre a transforma rușinea în demnitate, frica în curaj, tăcerea în solidaritate. Este afirmarea că trupul meu, identitatea mea, istoria mea sunt politice și imposibil de șters.

Îmi doresc ca fiecare fată romă, fiecare tânără dintr-o comunitate marginalizată să poată spune într-o zi: „Am reușit!” și să simtă cu toată ființa lor că reușita le aparține. Să nu se mai simtă neinvitate în lumea asta, ci parte din ea. Îmi doresc să nu mai fie nevoie să fim de zece ori mai bune ca să fim văzute ca suficiente. Îmi doresc ca nimeni să nu mai confunde tăcerea noastră cu lipsă de valoare. Pentru că vocea noastră există: uneori tremură, alteori se rupe, dar este acolo. Și educația ne ajută să o regăsim și să o folosim.

Eu sunt Ecaterina. Sunt de etnie romă. Eu sunt liberă. Eu pot muta munții.

Uniforma, puterea, conducerea și curajul nu au gen

Bădărău Elena

psihologă judiciară, dar și
ofițeră superioară în cadrul
Inspectoratului de poliție
Călărași.

Prima mea întâlnire cu nedreptatea a fost lipsa în sine. La doar trei ani am pierdut ceea ce orice copil ar trebui să aibă necondiționat: părinții. Ei au dispărut fără urmă, lăsând un gol și o tăcere pe care nu am putut să le umplu niciodată. La vârsta la care alți copii învățau să citească primele povești, eu învățam să supraviețuiesc în lipsa lor.

La șase ani, bunica m-a dus într-un centru de copii din raionul Nisporeni. Acolo am înțeles, pentru prima dată, cum se simte eticheta pusă pe frunte: „fata fără părinți”. Era o etichetă care aducea după sine compasiune falsă, indiferență sau chiar respingere.

Crescând acolo, am cunoscut sentimentul de a fi privită diferit, de a nu fi niciodată „îndeajuns”.

Mai târziu, când am început să-mi exprim visul de a lucra în domeniul militar, am intrat în contact direct cu prejudecata. În ochii celor din jur, o fată crescută la un orfelinat, fără sprijin familial, nu putea să-și dorească așa ceva. „Ești fată, ce cauți în armată?”, „Lasă visele, asta nu e pentru tine!”, „O femeie nu are ce căuta printre bărbați în uniformă!” - acestea erau cuvintele care mi se repetau aproape zilnic.

Familia care ne avea în grijă, profesorii din școală, chiar și colegii, se simțeau îndreptățiți să mă ironizeze. Râdeau, mă batjocoreau, făceau glume proaste despre dorința mea de a fi parte din structurile de forță. Uneori, acele glume nu erau doar cuvinte, ci lovituri care îmi atingeau demnitatea și îmi puneau la încercare încrederea în mine.

Aceasta a fost prima mea confruntare cu discriminarea: să-mi fie negat dreptul la un vis doar pentru că eram fată. Să fiu considerată nepotrivită nu pentru lipsa de abilități,

ci doar pentru genul meu și pentru trecutul meu. În acele momente am înțeles că viața mea nu va fi ușoară, că fiecare pas va trebui dublat de luptă și că, pentru mine, nimic nu va veni de-a gata. Dar tocmai din acea nedreptate s-a născut încăpățânarea mea. Fiecare răs, fiecare batjocură și fiecare privire disprețuitoare au devenit combustibil pentru dorința mea de a demonstra contrariul. Dacă lumea îmi spunea „nu poți”, eu știam că trebuie să răspund cu „ba da, pot!”.

Forța mea a venit din vis și din încăpățânare. Încă de mică, atunci când priveam oamenii în uniformă, simțeam că acolo îmi este locul. Dorința de a demonstra că „se poate” m-a ținut în picioare chiar și atunci când nu aveam pe nimeni lângă mine să mă încurajeze. Motivația mea nu a fost doar personală, a fost și dorința de a schimba percepția asupra femeilor. Am vrut să arăt că o fată crescută într-un centru, fără părinți, cu toată lumea împotriva, poate să se ridice și să-și croiască drumul. Puterea mea a venit din convingerea că nu sunt definită de originile mele, ci de ceea ce aleg să construiesc.

Am trecut prin obstacole interioare și exterioare deopotrivă. În interior, a trebuit să înving frica de eșec, sentimentul că poate ceilalți au dreptate și eu greșesc visând atât de mult. Am avut de luptat cu singurătatea, cu întrebările fără răspuns despre părinți, cu dorul și cu lipsurile. În exterior, a trebuit să mă confrunt cu prejudecățile celor din jur, cu barierele impuse de societate și cu un sistem care rareori credea că femeile pot fi parte din structurile de forță. Dar nu am renunțat. Am învins. Am urmat Academia Militară „Alexandru cel Bun”, am devenit psiholog judiciar și ofițer superior în cadrul Inspectoratului de poliție Călărași. Și, mai mult, am ales să dau mai departe puterea mea prin activism civic și prin peste nouă proiecte dedicate prevenirii și combaterii violenței sexuale asupra minorilor din raionul Călărași.

Dacă ar fi să transmit un singur mesaj celor care vin după mine, acela ar fi: nu lăsați pe nimeni să vă spună că nu aveți dreptul să visați. Eu am trăit cu etichete și cu bariere impuse de alții: copil fără părinți, fată într-o lume în care uniforma era considerată doar pentru bărbați, visătoare într-un mediu care râdea de visurile mele. Și totuși, fiecare rană, fiecare glumă, fiecare „nu poți” s-au transformat în trepte către „am reușit”.

Generațiilor următoare le transmit să nu se teamă de visurile lor, oricât de mari ar părea. Să nu uite că cele mai înalte ziduri nu sunt cele ridicate de societate, ci cele pe care ni le ridicăm singuri în minte. De aceea, primul pas spre libertate și împlinire este credința în propria putere.

Le doresc fetelor să știe că uniforma, puterea, conducerea și curajul nu au gen. Că frumusețea unei femei nu stă doar în delicatetea ei, ci și în forța de a-și apăra principiile, de a-și construi viitorul și de a schimba lumea din jur. Îmi doresc ca într-o zi nicio fată să nu mai fie nevoită să explice „de ce” vrea să fie polițistă, militară, judecătorească sau lideră.

Celor care cresc fără părinți, în lipsuri sau în centre, vreau să le spun: nu sunteți mai puțin decât ceilalți. Nu sunteți definiți de ce ați pierdut, ci de ce ați ales să construiți. Eu am pornit dintr-un gol, dar am umplut acel gol cu visuri, muncă și perseverență. Și tocmai acel drum, plin de piedici, m-a făcut mai puternică decât aș fi fost vreodată dacă aș fi avut o viață ușoară.

Speranța mea este ca societatea să devină una în care fiecare copil să fie văzut ca o resursă, nu ca o povară, și în care femeile să fie recunoscute pentru valoarea lor, nu judecate după clișee. Îmi doresc ca peste ani să privesc spre tinerele din comunitatea mea și să le văd ocupând locuri de decizie, purtând uniforme, conducând echipe, inspirând la rândul lor.

Gândul meu cel mai puternic este acesta: nu moștenirea sângelui, ci moștenirea visului face diferența între cine ești și cine poți deveni. Iar eu aleg să las generațiilor următoare nu doar povestea unei fete care a înfruntat prejudecățile, ci și convingerea că fiecare dintre noi are forța să transforme durerea în putere și lipsa în oportunitate.

Din dizabilitate, în abilitate

Elena Cernei

are 49 de ani și s-a născut în satul Găuzeni, raionul Șoldănești.

Este persoană cu dizabilitate din copilărie.

Multe lucruri nu le înțelegeam atunci când eram copil. Cuvintele mă dureau, mă simțeam diferită de semenii mei de la școală. Am primit etichete, deoarece purtam un corset pentru spate. Am plâns atunci când nu mă vedea nimeni. Aveam multe întrebări la care nu primeam răspuns și eram un copil care suferea. Doar mama mă alina, mă înțelegea și mă proteja.

Apoi am crescut și am devenit studentă la o școală profesională. Mama a fost cea care mi-a dat puterea să merg mai departe, pentru că eu nu aveam voință. Îmi era frică de contactul cu societatea. Acolo am înțeles că a fi altfel decât toți ceilalți este, de fapt, o putere. Am avut doar de câștigat: comportamentul și starea mea interioară, conștiința faptului că sunt diferită mi-au fost de ajutor.

Eram mereu în atenția colegilor și a altor cavaleri care își doreau să fim prieteni. Îmi spuneau: „Găuzeanco, de ce nu ești ca toate? Ești liniștită, mereu aranjată, este o plăcere să discut cu tine”. Au trecut anii și m-am căsătorit.

Am devenit mamă a doi copii sănătoși, „giganți”, așa spune: un băiețel de 4,250 kg și o fetiță de 4,450 kg. Am fost aleasă la grădiniță în calitate de președintă a comitetului părintesc unde am avut divergențe cu directoarea din cauza neregulilor din cadrul instituției. Pentru interesul pe care-l aveam față de activitatea grădiniței, directoarea m-a insultat și m-a amenințat că copiii mei nu vor avea acces în instituție. Dar totul s-a încheiat cu bine. Cel mai greu a fost să lupt cu mine însămi, să nu cedez. Am reușit să-mi înving starea mea interioară și să-mi demonstrez că pot, că îmi doresc ceva și că voi reuși.

Viața mi-a dat încă o lecție. Am gustat din paharul amar al trădării, rămânând cu doi copii minori și un divorț dureros.

Când am fost invitată să candidez pentru funcția de consilieră locală, am încurcat planurile multora. Un contracandidat mi-a spus: „Tu trebuie să stai acasă, să nu te vadă nimeni. Tu nu vezi că ești calică?”, încercând să mă descurajeze.

Dar nu m-am dat bătută. Mereu mi-am propus să învăț, să cresc și să ajut oamenii din comunitatea în care trăiesc. Mi-am dorit dintotdeauna să inspir alți oameni, să mă cunoască lumea, să se scrie în ziar despre mine ca despre un om bun, sufletist, îngăduitor și mereu gata să-i ajute pe toți.

Astăzi sunt recunoscătoare că nu am renunțat. Trăiesc momente frumoase ale vieții mele. Am învățat din fiecare experiență, transformând-o în plusvaloare. M-am implicat în tot ce este frumos și util pentru cei din jur.

Din dizabilitate am făcut abilitate. Am propria viziune și mulțumesc lui Dumnezeu pentru misiunea pe care mi-a dat-o. Vreau să inspir cât mai multe persoane, astfel încât să înțeleagă că noi suntem propriii eroi ai vieții noastre. În tot acest timp, umilințele la adresa mea m-au făcut să-mi pun o întrebare importantă: „Nu întreba ce face destinul pentru tine, întreabă-te ce faci tu pentru el?”.

Această filozofie îmi permite să-mi trăiesc viața frumos, alături de cei patru nepoței și studiind în primul an de universitate la vârsta de 49 de ani.

Niciodată nu voi uita momentul când am devenit feministă

Nata Andreev

feministă și activistă

cu o pasiune puternică pentru istoria artei, mai ales pentru arta creată de femei. Se regăsește în activități de upcycling a obiectelor uitate, în grădinarit și în viața din afara Chișinăului, alături de partenerul ei, doi pisoi și un câțel. Crede că fiecare are nevoie de feminism, pentru că acesta te învață să-ți recunoști privilegiile și să le folosești pentru a crea spații mai incluzive pentru toți, nu pentru a ridica ziduri.

Nu, nu a fost atunci când aveam vârsta de 14 ani, eram într-un troleibuz arhiplin și un băiat mult mai mare s-a ros de mine, masturbându-se. Nu, nu a fost nici atunci când un coleg mi-a pus mâinile după gât, cerându-mi să-l masez „ușor” și spunându-mi că lucrez din greu. Nici măcar atunci când, mergând pe bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt cu buzele roșii, un bărbat venind din direcția opusă a pus mâna pe față și a zis: „Mamă, ce buze are fata asta!”.

Am devenit feministă atunci când am ajutat un grup de studenți din Statele Unite ale Americii, care au venit în Moldova să realizeze interviuri cu victimele traficului de ființe umane - o temă extrem de populară în anul 2008. Îi spuneam atunci liderului de grup că nu înțeleg cum aceste fete pot crede în promisiunile că vor ajunge în Italia, să lucreze chelnerițe și să primească 1.000 de euro pe lună. Până și eu, o fată venită de la țară, dintr-o familie cu un singur părinte și trecută prin mai multe greutăți, nu puteam să cred în asemenea povești.

Atunci, profesorul care-i însoțea mi-a spus, foarte calm și respectuos: „Înțeleg perspectiva ta. Deseori, caracterul nostru este format de contextul în care creștem. Ești norocoasă că mama ta a fost puternică și a avut grijă de voi toți. Dar cum era să te gândești la această «oportunitate», dacă părinții tăi erau alcoolici? Dacă te mai și băteau?”

Așa cum se întâmplă adesea. Unele dintre aceste fete sunt conștiente că ceea ce li se promite poate fi fals, dar dorința de a scăpa din iad, ideea că mai rău decât aici nu poate fi, este uneori mai puternică decât orice. A fost un privilegiu să crești într-un mediu unde ai avut parte de susținere pentru a alege educația, care ți-a deschis alte uși în viață”.

Mult timp am rumegat aceste cuvinte. Mi-a fost incredibil de greu să-mi înțeleg privilegiile. Nu credeam că am avut privilegii și consideram că tot ce am obținut se datorează exclusiv muncii mele grele. Eu singură am mers la școală, singură stăteam până la ora 2:00 noaptea să pregătesc gazete de perete și referate, singură am participat la concursuri pentru burse în străinătate, singură am dat la facultate, singură mi-am găsit primul job. Când toată lumea se ducea să sărbătorească după bacalaureat, eu alergam spre microbuzul Strășeni-Chișinău ca să ajung la serviciu. În pofida tuturor obstacolelor, am reușit să am grijă de mine și să mă bucur de un succes pe care îl consideram doar rezultatul muncii mele.

Ce numea el privilegiu? Să crești în anii '90, într-o țară dezorientată, cu o mamă care alerga la trei joburi doar ca să putem mânca macaroane cu lapte? Nu înțelegeam. Nu acceptam. Dar am început să-mi pun întrebări. Și era exact perioada perfectă pentru asta. Eram la Chișinău tot mai des. Făceam naveta aproape zilnic, cunoșteam oameni tot mai interesați, care mă luau la un pride, la un marș feminist, îmi mai dădeau o carte de citit. Nu mă gândeam încă la privilegii. Aveam un fel de „girlboss-feminism” (n. red.: din engleză, o formă de feminism individualist, care neglijează acțiunea comunității și inegalitățile sistemice). Un fel de: „dacă eu pot, și ele pot”, iar dacă nu pot, e alegerea lor. Înțelegeam mai bine anumite aspecte ale feminismului, dar acesta continua să fie pentru mine foarte americanizat, marcat de clișee albe-cis-și (n. red.: „cis” de la cisgender, un termen care descrie persoanele a căror identitate corespunde cu sexul atribuit la naștere), poate mai puțin hetero. Aceasta este o altă poveste, dar heteronormativă nu m-am simțit niciodată (n. red.: heteronormativitate este concepția conform căreia heterosexualitatea este singura formă de sexualitate acceptabilă în societate).

Am revenit la tema privilegiilor în 2013, odată cu inițierea mișcării Black Lives Matter (BLM). Atunci am înțeles cât de „albe” erau feministele pe care le ascultam și le admiram. Atunci am realizat cât de islamofobă, transfobă și „white savior” era imaginația mea, de la filmele hollywoodiene la care mă uitam. Atunci am înțeles cât de privilegiată sunt. Nu a fost niciodată doar despre cât de mult am muncit eu singură, ci despre faptul că am avut o familie în care mama credea în puterea educației și a avut grijă să termin 12 clase. Că am putut merge la facultate pe două picioare și să urc scările până la etajul trei. Că nimeni nu mi-a strigat în față să nu vorbesc limba romani și că nu am fost numită „cioară”.

Discuțiile pe care le urmăream online, purtate de activiștii și activistele de culoare — de la rasism evident, la micro-agresiuni și apropiere culturală — nu semănau deloc cu cele din spațiul public local. Când încercam să discutăm despre cât de rasiști sunt moldovenii, ni se răspundea că suntem „prea radicali”. Feminismul de aici continua să emuleze feminismul de peste ocean, alegând doar părțile care nu îl obligau prea tare să-și analizeze propriile privilegii.

Am făcut un pas înapoi și am văzut cât de alb este cercul feminist din Moldova. Am făcut doi pași înapoi și am văzut cât de privilegiat este cercul feminist din Moldova. Am făcut trei pași înapoi și am văzut cât de ableist (n. red.: discriminator pe criterii de dizabilitate) este cercul feminist din Moldova. Am făcut patru pași înapoi și am văzut

cât de corporatist, colonial și capitalist este cercul feminist din Moldova. Am făcut cinci pași înapoi și am văzut cât de ne-feminist este, de fapt, cercul feminist din Moldova.

Pentru a depăși feminismul alb, cis, colonial și capitalist este esențial să ne asumăm un angajament conștient față de schimbările necesare. Nu vorbim doar despre comunitățile dezavantajate, ci vorbim cu ele. Le lăsăm să conducă, le ascultăm cu adevărat vocile și nevoile. Și, cel mai important, le remunerăm corect munca.

Mai mult, pentru a decoloniza cu adevărat feminismul personal, trebuie să ne schimbăm profund obiceiurile culturale: să ne educăm citind cărți scrise de femei din diferite colțuri ale lumii, să oferim prioritate creațiilor care nu se încadrează în normele populare, să alegem filme regizate de femei din contexte variate și să susținem muzica și arta care transmit perspective multidimensionale. Trebuie să înțelegem că suferința noastră este interconectată și că nu putem accepta schimbări care nu îi includ pe toți — doar pentru că am câștigat câteva privilegii și ne apropiem periculos de pozițiile favorizate de patriarhat. Numai prin acțiuni deliberate, feminismul poate deveni cu adevărat intersecțional.

În toate aceste procese am avut privilegiul să fiu înconjurată de oameni care nu mi-au permis să stau comod în convingerile mele (Noroc, Polina C., Artiom Z., Victoria A., Irina N., Maxim T.C.) . Întrebările lor și provocările constante mi-au întărit convingerea că un adevărat feminism nu poate ocoli suferința și rezistența celor oprimați. Cel mai mare test pentru feminismul meu a fost implicarea în cauza palestiniană. Nu mă refer doar la evenimentele recente, ci la lupta continuă din 1948 până astăzi. Toate argumentele s-au spulberat văzând imaginile video zi de zi: femei care nasc printre ruine, fete care rup bucăți din cort pentru a face absorbante, tați care își strâng copiii în pachete de plastic. Un apartheid care durează de zeci de ani (n. red.: apartheidul se referă la sistemul de segregare rasială, instituit de guvernul exclusiv alb din Africa de Sud, care impune sud-africanilor non-albi - majoritatea locuitorilor țării - să trăiască în zone separate de cele ale albilor și să utilizeze facilități publice distincte).

Un colonialism care le-a furat liniștea, pacea și bunăstarea acestor oameni. Toate cu semnătura sângeroasă a Israelului, complicitatea Statelor Unite ale Americii și a celor mai mari țări din Uniunea Europeană.

Răspunsul scenei locale de activism mi-a lăsat un gust amar. În loc de solidaritate, au urmat episoade de bullying în chat-uri, amenințări cu raportări la poliție și denunțuri publice, precum că „feminismul lor nu se alătură feminismului nostru”. Un Holocaust modern, despre care feminismul local nu știe cum să vorbească, pentru că până acum a fost preocupat de girlbossing, uitând că imperiile nu dorm niciodată și ard în calea lor orice formă de rezistență.

Și poate cea mai importantă lecție pe care am învățat-o din toate aceste provocări este că un feminism solidar nu cere perfecțiune, ci curaj. Curajul de a privi spre Fâșia Gaza, spre tânăra care merge la școală cu hijab în satul Mărdăreuca, spre tânărul care nu se identifică cu normele hetero din comunitatea sa, pentru a le spune: „vocale voastre contează”. Asta înseamnă feminism. Nu o haină pe care o îmbraci și dezbraci când vrei, nu un privilegiu personal, ci o promisiune radicală de a distruge sistemele care ne dictează cum să ne trăim viața.

De la vis la primărie: o femeie în fruntea satului

Victoria Butuc-Guranda

este la al doilea mandat în calitate de primară a satului Dănceni, raionul Ialoveni.

Mama m-a născut la câteva ore după ce declararea independenței Republicii Moldova. M-a numit „Victoria”, ca simbol al luptei pe care a dus-o împreună cu mii de moldoveni pentru suveranitatea țării și pentru dreptul copiilor de a învăța în limba română. Eu am luat acest nume ca pe o misiune.

De mică îmi doream să devin avocat, să apăr drepturile oamenilor și să militez pentru drepturile femeilor. Prima mea experiență a fost în clasa a zecea, când am candidat pentru funcția de președinte al Senatului elevilor. Am prezentat programul electoral și a trebuit să conving elevii din șase sate, pe care nu-i cunoșteam. Am câștigat, iar pentru mine asta a fost o mare responsabilitate și o onoare.

În primul an de facultate m-am înscris în organizația de tineret a celui mai puternic partid de atunci. În timp ce semenii mei mergeau la petreceri studențești, eu participam la activitățile de partid. În weekenduri, când colegii se odihneau, noi mergeam la instruiri și făceam campanii de informare. Atunci am prins dragul de politologie.

În 2011 am participat la primele alegeri locale. Implicarea mea în problemele comunității m-a adus în top trei pe lista consilierilor, dar cu câteva zile înainte de alegeri am ajuns pe ultimele poziții. Mi s-a spus că nu am experiență, că sunt o copilă. Am muncit, iar după patru ani, la alegerile locale din 2015, am devenit consilieră locală la Dănceni și consilieră raională la Ialoveni. La alegerile din 2019 am decis să mă implic mai mult în localitatea mea și să candidez pentru funcția de primară.

Simțeam că oamenii din satul meu merită mai mult și că Moldova are nevoie de exemple de primari școliți, corecți, care știu ce înseamnă buna guvernare, transparența și interesul public. Știam că renunț la o funcție mai bine plătită pentru un salariu de primar și la liniște. Bătălia care urma nu era deloc ușoară. Aveam de înfruntat un contracandidat cu 16 ani de experiență în funcția de primar, dispus să recurgă la intimidări pentru a-și păstra scaunul.

Localnicii trebuiau să aleagă între a oferi șansa unui om nou care să reformeze administrația publică locală sau a rămâne cu „stabilitatea” care stagnează viața satului. Am câștigat funcția cu o diferență de 14 voturi și am primit ocazia să demonstrez că atât femeile, cât și tinerii pot reuși.

În prima jumătate de an m-am confruntat cu sabotaj, cu demisii în lanț și multe alte probleme. Au fost zile în care m-am gândit să renunț, dar sprijinul soțului și al oamenilor care credeau în mine m-au ținut pe drumul drept.

Treptat, am reușit să pun pe roate proiecte blocate de ani de zile, să atrag fonduri și să văd rezultate care îmi aduceau atât de multă satisfacție, încât să-mi doresc mai mult. Primul mandat a venit însoțit de o pandemie globală, de un război la hotar și un val de refugiați. Dar acestea nu ne-au împiedicat să dotăm satul cu sistem de canalizare, să construim drumuri, să amenajăm terenuri de joacă și să instalăm iluminat stradal.

Pentru mine, primul mandat de primar a fost un exercițiu de determinare, voință și reușită. Cele mai mari „proiecte” au fost nașterea celor doi copii ai mei, mult așteptați. Primul concediu de maternitate a durat două luni, iar al doilea – o lună. Am revenit rapid la muncă, în ciuda falsurilor răspândite în campania electorală că voi naște și voi renunța la mandat.

Alegerile locale din 2023 au confirmat că am făcut lucruri bune: am obținut majoritatea voturilor chiar din primul tur, în fața aceluiași contracandidat. Această victorie mi-a dat și mai multă determinare să transform satul meu într-o comunitate dezvoltată și bine amenajată, cu proiecte majore și oameni fericiți.

Vreau să încurajez toate femeile să nu renunțe niciodată la visurile lor, să știe că pot deveni ceea ce își doresc și că nimeni nu le poate tăia aripile. Nicio reușită nu se obține ușor, dar provocările ne fac mai puternice, iar rezultatele aduc cea mai mare satisfacție.

Unde e mama copilului?

Ludmila Adamciuc

deputată și fondatoare a asociației „Prietena mea” specializată în informarea și sensibilizarea societății despre Sindromul Down. Este mama unei fetițe cu Sindromul Down.

„Ok, dar unde e mama copilului?” – această replica i-a fost aruncată soțului meu, Ghenadie, tatăl Beatricei, în timpul unui consult medical. Timp de 15 minute, el a explicat în detaliu ce s-a întâmplat. Dar cuvintele lui au fost ignorate. Singura întrebare care părea să conteze pentru doctoriță era: „Unde e mama copilului?”. Întrebarea nu venea singură, era însoțită de acea privire care spunea, de fapt: „Ce fel de mamă e asta, dacă nu are grijă de copilul ei? Cum poate fi în altă parte acum? Ce ar putea fi mai important?”. Acea problemă de sănătate era importantă, însă l-am trimis pe soțul meu, în care am deplină încredere.

Dar nu, asta nu este suficient de bine pentru societatea noastră, care are doar două roluri prestabilite pentru femei.

Primul este cel al „divinizării absolute”. Se simte în toate cântecele de la matinee, în florile de 8 martie. Proaspetele mămici sunt puse pe piedestal, deși ele nici nu visează la un moment doar pentru ele, mai ales în primii ani după naștere. Ce vise? Ce ambiții? Cel mai important este să fie sănătoși copiii. Și îmi pare rău să spun, dar e foarte greu să contrazici acest punct de vedere.

De cealaltă parte se află anularea tuturor „medaliilor” atunci când faci ceva considerat inacceptabil în ochii lumii, nepotrivit statutului de zeiță, dătătoare de viață. Ori ești bună, ori ești rea. Decide. Tu cum vrei să fii? Așa apare lipsa de echilibru care ține femeile în casă și nu le permite să ia, uneori, decizii mai egoiste - pentru carieră, pentru propria sănătate și viață.

Cum poate o femeie să citească, în același timp, o carte despre „Albinuța Zuzu” și un articol despre situația pieței financiare? Exact: nu poate. Trebuie să le facă pe rând, iar timpul ei vine undeva pe la miezul nopții, când pleoapele i se închid de oboseală. De aici apare această inegalitate, care îți dictează locul în societate. În acel caz, locul meu era în cabinetul doctorului. Eu însă mi-am permis să fiu în altă parte, adică la studii. Și pentru asta trebuia să plătim toți trei: eu, Ghenadie și Beatrice.

Discriminarea nu este o experiență nouă pentru mine. Fiind mama unui copil special, am trăit un dublu nivel de discriminare: cel care te vizează direct prin rolul de mamă și cel pe care îl trăiești indirect prin dizabilitatea copilului. Acest „combo mortal” mi-a ferit un bun venit de neuitat în lumea maternității. Au fost trei luni în care mi-am văzut copilul continuu în lacrimi. Au fost luni în care fiecare privire sau replică auzită în rând la magazin sau în timpul plimbării de seară o simțeam ca o săgeată înfiptă în piele. Dar ce nu ne omoară ne face mai puternici, nu-i așa? Atunci am realizat că nu vreau ca aceste experiențe să fie trăite de fiica mea.

Cea mai importantă motivație este fiica mea, Beatricia, pentru că și ea este o femeie în devenire. Deși mă străduiesc să nu îmi creez așteptări, să nu pun presiune, să îi ofer cât mai mult spațiu și libertate, îmi doresc să fiu un exemplu pentru ea. Un exemplu de neconformare, de reconfigurare a limitelor și a normalității. Vreau ca, în momentele în care se va simți discriminată (sunt foarte conștientă că aceste momente vor exista), să aibă reziliența, puterea și dragostea de sine care să-i permită să meargă mai departe, să contribuie, să aducă sens și să aibă un impact real în jurul ei. Să nu lase pe nimeni să îi minimizeze rolul în această lume.

Obstacole sunt multe și se află peste tot. Unele dintre ele sunt tangibile și reale - limitările sistemului educațional, ale sistemului de sănătate, oamenii din aceste sisteme care încă se agață de viziuni și protocoale învechite. Dar cel mai important obstacol este intangibil, greu de văzut și de influențat: el se află în percepțiile noastre, în felul în care am împărțit rolurile în societate, în familie, în casă. Tocmai din acest motiv fac ceea ce fac: pun în fiecare zi la îndoială „normalitatea”, încerc să familiarizez oamenii cu Sindromul Down, să le povestesc despre experiența noastră, care nu este extraordinară, dar este adevărată, sinceră și dezarmantă.

Cred într-un viitor tolerant și echitabil – pentru femei, pentru bărbați, pentru toate minoritățile, culorile și credințele. Cred că discriminarea va deveni doar un cuvânt vechi, lipsit de putere, pentru că diversitatea pe care o experimentăm acum este copleșitoare și creează rezistență. Dar mai știu că acceptarea are etapele ei, iar negarea face parte din drum.

Din traumă, în acțiune: de ce rămân în activism

Angelica Frolov

**activistă pentru
drepturile persoanelor
LGBT și directoare a
Centrului de informații
„GENDERDOC-M”.**

Am citit că oamenii ajung în activism prin traumă. Mult timp am respins ideea. Eram deja la jumătatea drumului meu și nu-mi plăcea deloc gândul că lupta ar putea să vină dintr-o rană. Voiam să cred că activismul e o alegere rațională, un act de curaj lucid. Abia după mulți ani de psihoterapie și studii în psihologie am înțeles că acel enunț nu vorbea despre slăbiciune, ci despre forță. Despre acea forță care se naște din nedreptate și din dorința ca alții să nu mai treacă prin ce ai trecut tu.

Mă numesc Angelica Frolov. Sunt femeie într-o societate patriarhală. Sunt lesbiană într-o societate profund homofobă. Am trecut de 50 de ani într-o lume care desconsideră femeile în vârstă. După cum vedeți, am suficiente motive pentru a rămâne în activism. Le îmbrățișez pe toate, pentru că ele sunt părți importante din identitatea mea, care mă formează ca personalitate. Nu aş renega niciuna dintre ele.

Astăzi sunt directoarea unei organizații pentru drepturile LGBT+, licențiată în psihopedagogie, cu un master în psihologie socială și una dintre cele mai vizibile activiste pentru egalitate din Moldova. Sunt o femeie fericită. Și o mamă mândră. Aceste identități mă fac mai puternică și mai încrezătoare, sunt rădăcinile care mă întăresc. Dar nu am fost mereu așa.

A cere ajutorul a fost, poate, primul meu act de curaj adevărat. Într-o societate care ne învață că femeile trebuie să rabde, să nu deranjeze, să se descurce singure, să ceri ajutor înseamnă să-ți recunoști vulnerabilitatea și să o transformi în punte către ceilalți.

Când am pășit prima dată pragul GENDERDOC-M, aveam 29 de ani și mă simțeam prăbușită. Tocmai le spuseseș Rudelor că sunt lesbiană. Am fost respinsă, izolată, controlată. Trecusem prin violență fizică, psihologică și financiară. Eram dependentă

de familie și speriată. Eram amenințată că îmi vor lua copilul. În acea zi, la organizație, am fost ascultată și sprijinită. Când am ieșit din acel oficiu, simțeam că am lăsat o piatră de pe umeri, nu pentru că ea dispăruse, ci pentru că alături de mine apăruseră oameni care mi-au împărțit povara.

Într-un an am devenit independentă. În câțiva ani am devenit parte din organizație. Și după două decenii, conduc acest loc care mi-a schimbat viața.

Nu a fost ușor nici să învăț să vorbesc despre mine. Am crescut într-un mediu unde cuvântul „lesbiană” nu exista, iar dacă exista, era doar ca insultă. Prima apariție publică cu identitatea mea de lesbiană a fost cu inima-n dinți. Mi-era frică de reacții. Mi-era frică de tot. Dar am ieșit și am vorbit. Primele interviuri le-am dat cu numele schimbat și fața blurată. Îmi era rușine pentru cine sunt și frică de ce poate urma.

Răsturnarea de situație a venit ca o cărămidă peste cap. Un ziar foarte cunoscut a scris un articol despre mine, publicând fotografia mea fără a-mi cere permisiunea. Atunci am pierdut locul de muncă, prieteni, siguranța. Dar am primit înzecit - libertate. Dacă ești persoană LGBT, libertatea de a fi cine ești te costă enorm. Eu am ales să folosesc această libertate pentru a-i ajuta pe cei care încă nu se pot bucura de ea.

În Moldova, rușinea este instrumentul preferat al opresiunii. Femeile învață de mici că e rușinos să suferi, rușinos să te plângi, rușinos să-ți trăiești viața altfel decât scrie în „manualul patriarhal”. Persoanele LGBT învață că este rușine să fii homosexual, rușine să iubești „altfel”, rușine să-ți ceri drepturile. Iar rușinea, bine mânăuită, devine lesă.

Dar am învățat că exact acolo unde ni s-a spus să tăcem, trebuie să vorbim mai tare. Că exact acolo unde am fost învățate să ne plecăm capul, trebuie să-l ridicăm. Am mai învățat că nimeni nu ne va oferi libertatea de bunăvoie. Drepturile care ni se cuvin doar pentru că suntem oameni va trebui să le cerem, să le câștigăm, uneori chiar să le smulgem.

Pentru persoanele LGBT, vizibilitatea este uneori cel mai riscant gest și, în același timp, cel mai necesar. Vizibilitatea este despre curaj, despre depășirea propriilor limite și ruperea cătușelor. Este declarația că existăm, că iubim, că aparținem acestui loc, chiar dacă societatea refuză să ne recunoască. Am ales să rămân vizibilă în spațiul public, pentru că știam că fiecare persoană din comunitatea mea, care nu se mai simte singură datorită cuvintelor mele, merită acest risc.

În perioada discuțiilor despre legea „antidiscriminare”, am fost invitată în zeci de emisiuni și dezbateri televizate. Eram în fața unei societăți ostile, care nu-mi recunoștea nici autoritatea, nici umanitatea, nici măcar existența. Nu era ușor să explici de ce este vital ca fiecare persoană, indiferent de orientare sexuală sau identitate de gen, să se simtă în siguranță în propria țară. Dar am făcut-o. Cu multe greșeli de comunicare, cu argumente invalide pentru o societate homofobă, cu declarații tăioase, dar cu multă încredere în valorile mele.

Când m-am opus declarațiilor și programelor politice ale unor partide care ne-ar fi izgonit din spațiul public, din societate, spunând că locul nostru este în dormitor – acolo unde nimeni nu ne vede –, am făcut-o cu indignare, dar cu spatele drept. Iar cu fiecare gest de vizibilitate, cu fiecare acțiune, strângeam tot mai mulți aliați.

Am avut parte de obstacole externe - declarații de ură din partea unor persoane publice importante, amenințări, ură organizată. Și de obstacole interne – frici, disperare, frustrare. Dar nu am trecut prin ele singură. Am avut parte de colegi și aliați incredibili, activiști cu A mare. Împreună ne-am ridicat, am mers cot la cot, am stat umăr la umăr. Împreună am fost și suntem mai puternici decât toată rușinea care ni s-a turnat în vene.

Mesajul meu este: nu sunteți singuri. Frica nu trebuie să vă izoleze, depășirea ei poate deveni un pod spre un viitor demn. Rușinea nu trebuie să vă reducă vocea, ea poate deveni strigăt de eliberare. Și nu trebuie să așteptați validare din afară pentru a ști că ceea ce simțiți este real și merită spus.

Activismul nu este o armură. Este o rană purtată cu demnitate. Este o mână întinsă altcuiva, chiar și atunci când ție încă îți tremură de frică. Eu am fost salvată de astfel de mâini. Și acum sunt una dintre ele.

Cred în activismul care vindecă. În comunitățile care cresc împreună. În persoanele curajoase care își iau viața înapoi și apoi întind mâna spre altele. Și mâna asta întinsă nu e singură. Suntem multe. Suntem aici.

Scrisori din viitor

Victoria Boțan

**specialistă în relații
publice în cadrul
Asociației „MOTIVAȚIE”
din Moldova, jurnalistă
și activistă pentru
drepturilor omului.**

*Această scrisoare este o punte
între versiunea mea de azi și
Victorița de altădată –
copilul, adolescenta, tânăra
și femeia de azi.*

10 ani

Dragă Victorița...

Anume așa îți spunea tata în copilărie și îți plăcea enorm când te alinta. Erai fata tatei cea frumoasă, cu ochi albaștri sclipitori, emanai o energie pozitivă și un optimism de invidiat. Atunci când zâmbeai, camera se umplea și toată lumea simțea acest lucru.

Pe parcursul vieții o să întâlnești oameni diferiți. Unii dintre ei te vor privi lung pentru că arăți, vorbești sau te miști diferit de ei, iar alții își vor permite să te numească urât încă din copilărie. Nu te întrista, asta vorbește mai mult despre ei, nu despre tine. Este povestea fricilor cu care trăiesc. Vei cunoaște astfel oameni peste tot: în timpul studiilor, pe stradă sau pe rețele sociale, printre vecini sau chiar în propria familie.

20 de ani

Știi cât de mult nu-ți place să apari în fotografii cu cârjele cu care ai început să mergi din adolescență. Dar vei ajunge la o vârstă când acest lucru nu va mai conta. Știi de ce? Pentru că atunci când îți vei accepta dizabilitatea, vei învăța să prietenești cu ea și să o privești ca pe un aliat, nu ca pe un dușman. Procesul de vindecare ar putea să fie lung și dureros, dar îți va oferi o mulțime de lecții de viață importante. Dizabilitatea va deveni filtrul tău pentru oameni nepotrivii.

Vei învăța să o transformi în superputerea ta, nu în scut cu care să te aperi de ceilalți și nici în vulnerabilitate. Dizabilitatea va deveni pentru tine un pedagog sincer și înțelept, care te va ajuta să înțelegi cine ești cu adevărat și ce vrei să transmiți oamenilor din jurul tău. Oamenii îți vor aprecia personalitatea și te vor aplauda atunci când vei vorbi de pe scene naționale și internaționale, inclusiv pe alte continente. Vocea ta va ajunge la ei prin rețele sociale, radio, televiziune sau cărți.

25 de ani

Te înțeleg perfect. Te simți jenată când mergi pe stradă cu iubitul și oamenii necunoscuți te întrebă dacă e fratele tău. Și mai greu îți este când vecinii îi strâng mâna ca unui erou, atunci când află că sunteți într-o relație. Colac peste pupăză. Într-o zi, bunica prietenului tău te-a întrebat dacă ai menstruație. De fapt, nu te-ai simțit niciodată diferită de alte fete sau femei și nu te-ai comparat cu ele. Această abordare o consideri inacceptabilă și astăzi. Chiar și atunci când tata ți-a sugerat, odată, că ai putea să găsești un partener „ca tine”, cu dizabilități, te-ai îngâmfat și i-ai aruncat un „NU” categoric. Știai că iubirea este despre ceea ce simți, nu felul în care te deplasezi. Când societatea sau familia îți spunea să te îmbraci mai modest și să-ți ascunzi picioarele, tu făceai invers: purtai rochii îndrăznețe și fuste scurte. Era modul tău de a protesta pentru libertatea de exprimare.

39 de ani

Victoria, astăzi te inspiră înotul, cărțile, muzica și poveștile oamenilor care motivează și îți dezvăluie universuri noi. Râzi cu poftă la propunerea de a îmbrăca ceva mai lung ca să nu se vadă orteza pe care o porți. Zâmbetul este cartea ta de vizită, atunci când flirtezi cu bărbații, iar cârjele au devenit un element de seducție în glumele tale. Iubești diversitatea, călătoriile și faptul că înveți în fiecare zi de la oamenii din jurul tău.

Reflecții și lecții despre feminism

Valentina Bodrug-Lungu

doctoră habilitată în pedagogie,
profesoară universitară, expertă
internațională cu peste 20 de ani
de experiență în domeniul
egalității de gen.

A publicat peste 170 de cărți și articole în Moldova, SUA, România, Ucraina și Rusia. Este fondatoarea și președinta „Gender-Centru”, dar și co-fondatoarea Platformei pentru Egalitatea de Gen.

Deseori, pe parcursul vieții, am fost întrebată: „De ce te ocupi de drepturile femeilor? Ai avut probleme personale?”. Este o întrebare simplă, dar și provocatoare.

M-am născut în Uniunea Sovietică, într-o țară socialistă unde, oficial, domina doctrina egalității între femei și bărbați. Dincolo de ideologie, acel sistem oferea multe oportunități fetelor și băieților, femeilor și bărbaților: acces la educație, protecție socială, angajare în câmpul muncii, ocrotirea sănătății. Totuși, majoritatea fetelor și femeilor treceau prin frustrări reale legate de dezvoltarea sexual-reproductivă și de sexualitate. Violența în familie și hărțuirea sexuală erau deseori trecute cu vederea.

Despre feminism ca fenomen socio-politic am învățat la lecțiile de istorie, unele aspecte fiind explorate mai mult de 8 martie, Ziua internațională a femeii. În viața de zi cu zi, feminismul nu exista.

Mama mea, Maria, și tatăl meu, Ion, oameni simpli, au fost modele de parteneriat de gen. Relația lor se baza pe respect și sprijin reciproc. Responsabilitățile casnice erau împărțite și realizate împreună, după necesități. Tata ne ducea pe mine și pe sora la grădiniță, croia haine pentru festivități, iar împreună cu mama făceau curățenie, conserve pentru iarna și alte activități. O familie fericită, cu părinți dedicați familiei, fără violență și fără prejudecăți de gen, care reușea să îmbine viața de familie cu cea profesională. Anume în familia părinților am învățat beneficiile relațiilor de parteneriat, care m-au inspirat atât în viața personală, cât și cea profesională. Am învățat că egalitatea de gen începe în familie. Părinții, prin roluri de gen partenoriale, pot oferi modele sănătoase de relaționare și comportament, atât pentru fete, cât și pentru băieți.

Prima experiență explicită de discriminare pe bază de gen am trăit-o atunci când am încercat să merg la studii, la Institutul de Relații Internaționale din Moscova. Acolo, băieții aveau șanse mai mari comparativ cu fetele, raportul locurilor disponibile fiind de 50 pentru băieți și doar 5 pentru fete. Accesul fetelor era limitat semnificativ. Următoarea situație discriminatorie a fost la Facultatea de drept, la Chișinău, unde mi s-a spus direct: „de muieri nu avem nevoie”. Cum am depășit aceste situații? Sprijinul și încrederea din partea familiei, experiența de leadership acumulată în școală, care m-au ajutat să merg mai departe.

Suroritatea, din perspectivă feministă, se bazează pe solidaritatea și angajamentul colectiv de a lupta împotriva violenței și a discriminării pe bază de sex. Multe file din istoria promovării drepturilor femeilor și a egalității de gen în Republica Moldova sunt legate de suroritate. De exemplu, împreună cu C. Mardarovici, am rezistat presiunilor unor deputați care voiau să interzică dreptul la avort (1998).

Un exemplu de suroritate reală, care a abilitat politic mai multe femei din diferite partide, a fost proiectul „Femeile pot reuși”, implementat de Clubul Politic al Femeilor 50/50. Îmi amintesc cum o participantă la instruirea mi-a relatat: „Astăzi am aprins de la tine lumânarea mea prin care am căpătat încredere și putere. Merg mai departe să aprind lumânările altor femei, pentru a le lumina calea”. În calitate de co-autoare a Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați (2006) și a Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie (2007), sunt mândră că, împreună cu alte colegi (E. Burca, C. Mardarovici, V. Buliga, V. Golban (Stratan) ș.a.), am reușit să promovăm aceste documente. Îmi amintesc cum, la audieri în Parlament, un deputat m-a întrebat ironic: „Oare așa de tare vă bate bărbatul că vă trebuie lege?”. I-am spus că eu trăiesc într-o familie fericită, fără violență, și de aceea pot încuraja alte femei să aibă o viață fără abuzuri. I-am spus clar: avem nevoie de lege, pentru a le proteja.

Împreună cu membrele și membrii Coaliției Naționale „Viață fără Violență” și ai Platformei pentru Egalitate de Gen, am reușit să fortificăm legislația și mecanismele instituționale în domeniul egalității de gen și al prevenirii și combaterii violenței împotriva femeilor. Asistența noastră oferită victimelor și supraviețuitoarelor violenței în familie, dar și refugiatelor din Ucraina - oare aceste acțiuni reprezintă suroritate? Cu siguranță „da”. Lecția pe care am învățat-o este că munca zilnică de suport, asistență, abilitare și încurajare a femeilor este o confirmare a surorității.

Lucrând cu diferite generații de fete și băieți, femei și bărbați, am pus mereu accent pe importanța educației. Este un deziderat indiscutabil includerea dimensiunii de gen în educația formală și non-formală. Sper că prin disciplina „Gender și Educația”, din cadrul programului de masterat „Consiliere pentru probleme de familie” la Universitatea de Stat din Moldova, prin alte cursuri și numeroase traininguri și formări, am contribuit modest la deconstruirea stereotipurilor patriarhale, la abilitarea socială a fetelor și femeilor, formarea rezilienței acestora în situații de risc, la promovarea parteneriatului de gen și la prevenirea violenței pe bazate pe gen. Totodată, aceste eforturi au sprijinit schimbarea treptată a discursului politic de la unul „gender neutru” spre unul „gender-sensibil-transformativ”.

Prin elaborarea primei teze de doctor habilitat în pedagogie din Moldova, cu tema „Teoria și metodologia educației de gen” (2009), mi-am adus aportul la conceptualizarea pedagogiei de gen și la crearea unui spațiu academic pentru explorarea acestui subiect. Titlurile neformale „Madam Gender” și „Mama Gender”, primite din partea studentelor/studentilor și profesoarelor/profesorilor, confirmă importanța acestor eforturilor și valoarea propriului model inspirațional.

Astăzi, în Moldova, feminismul este încă un subiect contradictoriu. Pe fundalul progreselor în promovarea egalității de gen în societate, relevanța sa este pusă sub semnul întrebării. Mai mult, o bună parte din tânăra generație – atât fete, cât și băieți – percepe ideologia feministă ca pe un rudiment istoric. Constatarea că femeile au obținut deja drepturi egale – pentru că pot munci, studia și vota – este adesea folosită ca argument de către cei care susțin că feminismul nu mai este necesar în lumea modernă.

O altă provocare este reducerea feminismului doar la drepturile unor grupuri de femei (n. red), precum persoanelor LGBTQ+. Feminismul ca mișcare socio-politică presupune o abordare intersecțională, care înseamnă recunoașterea faptului că experiențele femeilor diferă în funcție de gen, vârstă, dizabilitate, statut socio-economic, statut familial, etnie și alți factori intersecțanți, care pot genera vulnerabilități multiple. Respectiv, abordarea inegalității de gen necesită înțelegerea acestor complexități.

O provocare majoră rămâne menținerea stereotipurilor care denigrează feminismul. Deseori, acesta este asociat cu imaginea unor femei neîngrijite, nerealizate personal, supărate sau furioase pe bărbați, care protestează constant și vor să le ia locul. În realitate, feminismul nu înseamnă ură sau repulsie față de bărbați și nici superioritatea femeilor asupra lor. Feminismul înseamnă lupta cu nedreptățile patriarhale, pentru ca drepturile femeilor să fie aduse la același nivel cu cele ale bărbaților. Înseamnă egalitate în drepturi și oportunități în viața politică, economică și socială pentru ambele genuri.

Totuși, de ce astăzi este nevoie de feminism în societatea noastră? Pentru că persistă multe probleme grave: violența în familie și femucidul (n. red.: femucidul este un act de violență împotriva unei fete sau femei, care presupune decesul victimei, crima fiind motivată de ură sau prejudecată față de femei), hărțuirea sexuală la locul de muncă, violența sexualizată și exploatarea sexuală, discrepanțele salariale de gen și multe altele.

Mesajele-cheie pe care vreau să le transmit cititorilor și cititoarelor sunt:

- Recunoașterea și aprecierea activismului altor femei formează memoria instituțională și asigură mișcarea înainte. Să ne cunoaștem rădăcinile!
- Mișcarea feministă a creat contextul pentru egalitatea de gen.
- Feminismul nu este împotriva bărbaților, ci împotriva patriarhatului, violenței și discriminării. Feminismul protejează interesele și demnitatea femeilor.
- „Feminismul ne încarcă bateriile”!
- Orice schimbare începe de la fiecare dintre noi. Fiți modele inspiraționale pentru cei și cele din jur!

Feminismul e „Free Palestine” și „Stop The War in Ukraine”

Victoria Apostol

feministă convinsă, dedicată promovării egalității de gen și susținerii vocilor marginalizate.

S-a născut în Rezina și are studii în „Gender Studies” și Drepturile omului. Pasiunea ei pentru justiția socială globală o motivează să exploreze modul în care structurile de putere influențează viețile femeilor și comunităților vulnerabile. Prin cercetare și scris, își propune să contribuie la o înțelegere mai empatică și mai echitabilă a lumii în care trăim.

„Vika, tu ești fată, dragă-doamne!”. Îmi răsună și astăzi aceste cuvinte pe care mama mi le repeta ca o formă de disciplină, încercând să-mi explice de ce, fiind fată, ar trebui să am capul plecat, să vorbesc frumos, să mă port cumsecade. În timp ce fratele meu putea să se comporte cum voia și să facă ce dorea, pentru că, evident, era băiat.

„Victoria, nu te comporti ca o domnișoară” – mi-a spus diriginta prin clasa a șaptea sau a opta, în timp ce ne adunase, pe noi, fetele, ca să ne dea calificative la purtare.

Par inocente aceste cuvinte, dar impactul lor a fost profund. Am devenit constant conștientă de comportamentul meu și am început să mă autocenzurez, ca să corespund calificativelor impuse: „ești fată”, „ești domnișoară”.

Așa am crescut, până când am ajuns la facultate, unde am descoperit studiile de gen și am învățat ce înseamnă feminismul. Studiile au fost salvarea și eliberarea mea: am înțeles că nu comportamentul meu era problema. Și ce comportament, poate te întreb? Nimic ieșit din comun: alergam afară cu băieții, mă jucam de-a v-ați ascunselea, răspundeam când aveam ceva de spus, aveam o opinie și nu mă temeam să o exprim. Aparent, acest comportament era rezervat doar băieților, iar eu, ca fată, sfidam norma socială. Asta era interpretarea celor din jur. Eu însă făceam ce-mi aducea bucurie – alergam, mă jucam, vorbeam – eu mă simțeam liberă. Dar într-o societate patriarhală, libertatea unei fete adolescente este limitată.

De la părinți până la structurile de guvernare, ți se reamintește mereu că ești „fată” și trebuie să te conformezi. Îndrăznești să-ți revendici libertatea? Atunci vei suporta consecințele: vei fi etichetată, criticată, exclusă.

Am retrăit aceleași mecanisme de control în 2014-2015, când, după șase ani de studii la București și Budapesta, m-am întors în Moldova cu o nouă identitate: feministă. De această dată, nu era de ajuns că eram fată – eram și feministă. Comportamentul meu a devenit din nou subiect de discuție și sancționare subtilă.

„Știi, sunt de acord cu tine, dar îți recomand să nu scrii cu litere mari sau să pui prea multe semne de exclamare, că-i sperii pe cei care încă nu sunt convingși”.

Convingși de ce? Că femeile sunt violate, bătute, că Moldova este o societate patriarhală? – mă întrebam atunci și mă întreb și acum.

Primeam astfel de sfaturi în mesaje private, de la oameni care nu aveau curajul să-și asume public identitatea de feminist(ă). În acea perioadă, în Moldova nu era „cool” să fii feminist(ă).

Eram percepută ca „o feministă agresivă”, deși nu atacasem niciodată pe nimeni, nici fizic, nici verbal. La fel ca în adolescență, îmi doream doar să mă exprim liber, să dezbăt idei, să numesc realitatea pe nume, să explic de ce feminismul este esențial.

Dar libertatea mea era din nou controlată: mi se cerea să fiu „cumsecade” și „calmă”, chiar și când vorbeam despre agresiunea asupra femeilor. Se aștepta de la mine să scriu despre violență și suferință cu un zâmbet pe buze, „ca o domnișoară” – lucru pe care nu l-am fost niciodată.

Spre deosebire de adolescență, acum eram pregătită să resping aceste cerințe. Aveam conștiința și forța interioară necesare pentru a-mi apăra libertatea. Pentru mine, feminismul nu a fost niciodată un trend sau o etichetă la modă. L-am descoperit în literatura academică, dar îl trăiesc ca pe o filozofie de viață.

M-a împluternicit să înțeleg de ce mama și alte femei nu au plecat de lângă abuzatori, de ce comportamentul meu „normal” de copil era criticat, de ce femeile sunt subreprezentate în politică, de ce fetele cresc visând la roluri domestice, în timp ce băieții sunt încurajați să viseze la cariere.

Feminismul m-a ajutat să văd realitatea cu ochii larg deschiși și să îmi imaginez o lume mai dreaptă. Eu nu voi renunța niciodată la feminism sau la identitatea mea de feministă.

Dar trăim într-o epocă în care mulți se autointitulează feministe sau feminiști, fără să își asume revizuirea propriilor valori și comportamente.

După cum scria bell hooks (n. red.: bell hooks este pseudonimul folosit de Gloria Jean Watkins - autoare, activistă și cercetătoare americană, care a explorat intersecțiile dintre rasă, gen și clasă socială. Feministă de culoare și critic social, hooks a scris peste 30 de cărți și numeroase articole, iar munca sa a influențat mișcările pentru justiție socială. Scrierile sale au abordat subiecte precum educația, capitalismul și istoria americană, iar printre cărțile sale se numără „Ain't I A Woman: Black Women and Feminism” și „All About Love: New Visions”), nu poți pretinde că ești feminist(ă)

și, în același timp, să fii împotriva dreptului la avort.

Suferința nu are ierarhie încât să ne pese mai mult de unii și mai puțin de alții. Suferința doare, și doare și mai tare când e produsă din nedreptate.

Să ucizi populații întregi din ură sau din interese politice este o formă extremă de nedreptate. Iar feminismul te învață că trebuie să te implici, să te doară, să nu fii indiferent(ă).

Sper că prin asumarea valorilor feministe, colectiv, vom construi o lume unde fiecare persoană are șansa de a trăi în pace, demnitate și libertate.

Pentru voi, cei și cele care veniți după noi, las această speranță:

Să nu vă cereți niciodată scuze pentru libertatea voastră. Să nu vă fie teamă să simțiți durerea altora. Și să nu renunțați niciodată la visul unei lumi mai bune – pentru că în fiecare vis neîngenuncheat se naște o nouă șansă la viață.

Cum am devenit sexologă

Natalia Pavalachi Pittet

sexologă cliniciană și terapeută de cuplu

Originară din Republica Moldova, stabilită în Elveția.

Cred că aveam vreo 14 ani când, ascultând la radio povestea unui cuplu tânăr și istoria lor de viață, mi-am spus că nu mă voi mărita cu bărbatul cu care voi avea prima relație sexuală. Voiam să mă căsătoresc cu cineva care să mă iubească pentru cine sunt și nu pentru o pseudo-valoare, în viziunea mea, virginitatea.

Am simțit foarte devreme furia provocată de mesajele care spuneau că o femeie are valoare dacă este umilă și „pură”, adică fără experiență sexuală. Se considera că, cu cât o femeie era mai supusă și mai ștearsă, cu atât urca mai sus pe „scara” valorii de femeie.

Fiind adolescentă, simțeam că era „un sistem” care trebuia dat jos, pentru că prejudecățile mă voiau legată de „căpăstru”. Voiam să fiu condusă nu de sexul biologic și de normele sociale patriarhale sau religioase, ci de aspirațiile, valorile, visele și dorințele mele.

Deși acum sună frumos și simplu, drumul a fost lung. Îmi amintesc o discuție pe malul unui lac, cu un băiat de care eram îndrăgostită. I-am mărturisit că avusesem deja o experiență sexuală și că acea relație amoroasă se încheiase. Era o confidentă sensibilă. Reacția de pe fața lui m-a durut. M-am simțit judecată, respinsă, „murdară”.

Am căzut rapid și violent pe „scara” valorii de femeie. Peste câțiva ani m-am căsătorit – nu cu primul meu partener sexual, ci cu al doilea. Totuși, lațul invizibil al „femeii respectabile” era legat în jurul gâtului meu. Trebuia să fiu „în rând cu lumea”. Căsătoria nu a durat mult. Mă bântuia continuu sentimentul că această invenție – căsătoria – pare să fie o escrocherie. Simțeam o povară pe umerii mei. Ceea ce mi s-a vândut drept o poveste cu „s-au căsătorit și au trăit fericiți până la adânci bătrâneți” s-a dovedit a fi un miraj.

Mai târziu am înțeles că ceea ce a ucis cuplul nostru a fost povara mentală – acea listă nescrisă de obligații femeiești, care ne scurg de energie și, în același timp, trec neobservate. Și asta pentru că termenul de „povară mentală” a devenit un fenomen conceptualizat și pus în lumină recent.

Pe atunci, criza și degradarea stării mele psihologice erau văzute ca un mof, ca o iresponsabilitate, ceva de neînțeles. El nu te bate, nu fumează și nu bea – cum să te despartți? Ce-o să spună lumea?

Dar corpul meu a fost mai puternic decât mintea. Mintea îmi spunea „mai stai”, dar corpul semnala clar: „nu pot, nu mai pot!”.

În perioada de după divorț, vorbind cu cineva despre dorințele și visele fiecăruia, mi-am spus că mi-aș fi dorit să studiez sexologia „dacă totul ar fi posibil în viața asta”. Aveam deja licența în psihologie – teoretic, era posibil să mă specializez. După ce am dat glas aceluși gând și am fost încurajată, m-am informat despre studiile în sexologie din Geneva și, deși erau costisitoare, am decis să le urmez. Cum spune Paulo Coelho: „Când îți dorești ceva cu adevărat, tot universul conspiră pentru îndeplinirea visului tău”. Așa, universul m-a ajutat să devin sexologă în Elveția.

Studiile în sexologie au fost extraordinare. În cadrul lor am cunoscut-o și pe faimoasa Esther Perel. Eram subjugată de cunoștințele ei și de carisma pe care o degaja. Ne-a ținut cu gura căscată tot cursul. Așa cum spunea un profesor de la Drept – prima facultate pe care am urmat-o – „studenții deseori nu ascultă la curs, dar e suficient să audă cuvântul «sex»”. Pot confirma această teorie: eram studenți foarte atenți și motivați. Astăzi însă, cu cât lucrez mai mult în acest domeniu, cu atât mai puțin vorbesc despre sex.

Problema oamenilor nu este „cum e mai bine să facă dragoste”, ci cum să construiască și să trăiască într-o relație de intimitate și atașament profund. Sexul fără intimitate emoțională nu rezistă în timp. Tocmai din acest motiv am devenit o militantă pentru relații bazate pe respect, empatie, egalitate, echitate. Relațiile de putere și supunere (nu mă refer la jocurile sexuale consimțite) și inegalitățile legate de gen nu permit construirea unor relații sănătoase și durabile. Erotismul iubește dragostea, respectul, conexiunea și echilibrul.

Un moment curios pe drumul meu a fost primirea „coroanei respectului”, odată cu certificatul de sexologă cliniciană. A fi o femeie sexologă îmi permite să vorbesc despre sex fără a fi percepută ca depravată, perversă sau curvă. Unii sunt curioși, dar prudenți: „Ce meserie o mai fi și asta?”. Pentru alții, sunt obiectul tuturor proiecțiilor lor erotice, cum ar fi: „nu devii întâmplător sexologă, trebuie să fii bună în pat” sau „cu siguranță a încercat multe, e trecută prin foc și pară”. Dar cu „coroana” pe cap, respectul din partea lor devine palpabil.

Uneori simt că am trișat, pentru că văd multe femei pe rețelele sociale care împărtășesc aceleași viziuni, valori și mesaje ca ale mele, însă nu pot flutura un certificat. Din păcate, ele nu sunt luate în serios. Dimpotrivă – sunt înjurate, atacate, amenințate, doar pentru că își permit să fie femei care se cunosc, se respectă și își arată toată puterea pe care o au în societate. Sunt bucuroasă și recunoscătoare să pot fi o motivație pentru alte femei care vor să devină sexologe. M-aș bucura și mai mult să le pot motiva să fie cine vor ele.

Nu au nevoie de diplome pentru a fi expertele propriilor lor dorințe, plăceri și nevoi. E suficient să-și asculte propriul corp. Știu că nu e ușor, dar pentru asta există „surorile mai mari”, care să le îndrume și să ridice de pe umerii lor toate prejudecățile sociale. Nedreptăți care supun, încătușează și frâng femeile. Aceste norme nu sunt pentru binele lor, ci pentru menținerea controlului asupra lor.

Pentru mulți, femeia este ca o resursă, un teritoriu care trebuie cotropit și subjugat. Cred că a venit timpul să ne luăm puterea înapoi! Iar puterea, după mine, nu se măsoară doar în funcțiile pe care le putem ocupa, în salarii sau în oportunități egale (chiar dacă și aici mai avem mult de lucru), ci și în plăcere. Atâta timp cât plăcerea femeilor va fi controlată, inhibată, iar importanța ei – minimizată, nu vom putea vorbi despre o societate egală. Egali în drepturi – egali în plăcere!

Astăzi, dacă aș putea să iau mașina timpului, m-aș întoarce spre adolescența care am fost și i-aș spune la ureche: „Minunat că ai avut curajul să ai prima relație sexuală și chiar nu a fost așa de rău pentru început”, „Nu ai de ce să-ți fie rușine, dimpotrivă, fii mândră de descătușarea ta și de plăcerea pe care o poți simți în corp”, „Nu te învinovăți, bine ai făcut că l-ai refuzat pe băiatul de pe malul lacului”...

Din păcate, mașina timpului nu a fost inventată. În trecut nu pot merge. Dar ceea ce pot face astăzi este să fiu o voce pentru acele tinere și tineri care își încep viața sexuală și își pun o mulțime de întrebări, la care nu au întotdeauna răspunsuri. Încerc să fiu cât mai mult aici, pentru ei – cu cunoștințele mele, cu ascultarea mea, cu empatia mea pentru toate dificultățile și grijile lor. Prin ei, reușesc să tămăduiesc și unele răni ale adolescenței care încă mai trăiește în mine. Eu nu influențez prea mult creșterea Produsului Intern Brut (PIB) în această lume, dar contribui, zic eu, la creșterea Plăcerii Interne Brute.

Sunt puternică ca o femeie

Natalia Rezneac

comunicatoare incluzivă, din perspectiva de gen.

Cu peste opt ani de experiență în organizațiile societății civile. A participat la co-organizarea marșului feminist din Chișinău mai mulți ani la rând. Feminismul intersecțional descrie cel mai bine valorile ei.

Natalia crede că mișcările sociale, precum mișcarea feministă, sunt ca oxigenul pentru societățile de astăzi. Natura și spațiile înverzite o inspiră să creeze și să creadă, totuși, în bunătatea oamenilor.

Mergeam agale pe drumul de beton din spatele blocului sovietic în care locuiam împreună cu familia mea – mama, sora și frații mei mai mari. La 11 ani, singura mea distracție de vară era să zburd în jurul casei. Cunoșteam foarte bine acel drum care se întindea ca un șarpe până la o cotitură, îi știam fiecare gaură. Dar, într-o bună zi, m-am oprit în dreptul unei mașini de culoare albă, parcată pe marginea drumului. M-am uitat în geamul ei prăfuit. Deși reflecția mă oglindea strâmb, fața mea era serioasă.

– Era mai bine dacă mă nășteam băiat. Doar așa aș fi avut puterea să o salvez pe mama de răul pe care l-a trăit, să o salvez de... tata.

Mi-am zis aceste cuvinte, am strâmbat din nas și am mers mai departe pe drum.

Dar gândul acela mi-a copleșit mintea și sufletul pentru mulți ani înainte. Acea emoție mă sufoca treptat. „Nu sunt puternică ca un băiat” – îmi repetam mereu.

De ce trebuie să fii băiat ca să-ți protejezi mama? De ce această fetiță nu a simțit că ea însăși poate fi o eroină? Să fi fost de vină toți supereroii din filmele americane de atunci? Eroii masculini și „puternici” din literatură? De la televizor? Lipsa unor modele feminine? O fetiță s-a simțit invizibilă pentru că așa era primit – femeile nu deveneau eroine. O fetiță s-a simțit în mintea ei invizibilă, pentru că nimeni nu i-a spus că ea poate, că este curajoasă la fel ca băieții. Oare câte fetițe erau ca mine atunci? Sute? Mii? Sute de mii?

La mulți ani distanță, devenind o feministă, am reușit să despici toate acele gânduri de fetiță mică. Am reușit să construiesc în mine curajul, demnitatea, o putere pe care o duc acum oriunde în lume. Să mă construiesc cărămidă cu cărămidă. Dar acest lucru nu ar fi fost posibil fără alte femei care m-au îndrumat, m-au susținut și m-au primit cu brațele deschise. Fără sutele de cărți moștenite de la femei - fără Virginia Woolf, fără Betty Friedan, fără Mihaela Miroiu - fără feministe care au avut grijă să ne spună cine suntem cu adevărat. Fără feminismul cel de toate zilele.

Reziliență. Pare un cuvânt atât de overused (n. red.: din engleză, folosit în exces) astăzi... Dar asta trăiesc unele fetițe până să devină adulte. Asta trăiesc astăzi femeile din regimurile totalitare și autoritare, unde existența lor este minimalizată. Unde li se spune că sunt invizibile, neimportante, slabe, neputincioase, că sunt un nimic. Dar reziliența este, de fapt, despre putere. Puterea care ne ajută să răzbatem într-o lume patriarhală, inegală, condusă de bărbați, plină de violență și războaie.

Astăzi putem spune fetițelor că ele pot deveni orice își doresc. Drumul nu a fost ușor până aici. A fost un drum de beton care se întindea ca un șarpe, cu multe obstacole și găuri în el. Un drum al rezilienței care, totuși, continuă. „Nu sunt puternică ca un băiat”, s-a transformat. „Sunt puternică ca o femeie!”.

„Eu n-am vrut să fiu activistă. Am vrut doar să trăiesc fără să cer voie”

Irina Revin

Antreprenoare IT

O voce puternică a feminismului incluziv în Republica Moldova, persoană cu dizabilitate locomotorie și lideră a Asociației Antreprenorilor cu Dizabilități.

Ea își fundamentează activismul pe principii egalității de gen, dar și al accesibilității.

Mi-aș fi dorit să scriu altfel acest eseu. Poate o scrisoare de dragoste. Sau un pamflet sarcastic despre cum, în țara mea, trebuie să fii și poetă, și contabilă, și bodyguard emoțional ca să rezști ca femeie, - și mai ales ca femeie cu dizabilitate. Dar nu pot. Pentru că activismul nu mi-a dat voie să stau deoparte.

Am devenit activistă într-o marți, la prânz. Nu era revoluție în aer, doar coadă la oficiul poștal și o femeie care mi-a zis: „Nu se poate, doamnă, că nu așa se face la noi”. Atunci am înțeles că „la noi” înseamnă tăcere, umilință și răbdare până la epuizare. Și că dacă vreau altceva pentru mine, pentru femeile ca mine, pentru copiii noștri, trebuie să o iau personal. Și am luat-o.

De la prima rampă construită cu scandal și până la ultima sesiune în care am explicat unui funcționar că femeile cu dizabilități nu sunt o glumă administrativă, ci realități cu puls și vise, am înțeles că activismul nu e job. E o alegere zilnică între „lasă, mergem mai departe” și „nu, stai așa, nu e corect!”.

Sunt zile când simt că lupt cu o fantomă. Că munca noastră, a femeilor din ONG-uri, din sate, din refugii emoționale și sociale, este invizibilă. De parcă doar tragedia face audientă, iar vindecarea se ignoră. Dar apoi mă sună o femeie și îmi spune: „Irina, prima dată m-am simțit ascultată. Prima dată m-am simțit întreagă”. Și mi-ajunge. Activismul nu e mereu despre „a lupta”. Uneori e despre a te dezbrăca de rușine, de frică, de haine chiar. Am făcut-o într-un protest regizat de Alex Iordache. M-am așezat nud, cu tot ce sunt și tot ce am fost, pe un covor care a devenit scenă, armă și oglindă.

A fost una dintre cele mai grele decizii pe care le-am luat. Nu pentru că îmi era rușine de mine, ci pentru că în acel moment eram fiecare femeie care nu și-a putut spune povestea. Fiecare femeie redusă la carne, la stigmat, la etichetă. Și-am vrut să arăt că nu ne mai ascundem. Nici în spatele unei funcții. Nici sub o eșarfă cu motive tradiționale. Nici după cuvinte „politically correct”. Am fost acolo, întinsă și liberă. Și știu că prin acea rană expusă a intrat lumină pentru alte femei.

Activismul, pentru mine, înseamnă și să spargi propriile poduri de sticlă. Nu doar ale sistemului. Ci și ale tale. Ale rușinii moștenite. Ale limitelor autoimpuse. Ale gândului că „poate nu merit”, „poate nu sunt destul”. Uneori nu faci revoluția în stradă. O faci când iei o cameră, apeși pe înregistrare și alegi să fii văzută întregă, chiar dacă tremuri. Uneori revoluția e atunci când decizi să te expui pentru ca o alta să poată respira.

Cel mai greu mi-a fost când... Sincer? Când am înțeles că uneori, între femei, e nevoie de și mai mult curaj. Că unele uși le închide chiar soră-ta de luptă. Că nu toate înțeleg că libertatea uneia nu e în competiție cu libertatea alteia. Dar tot ele m-au și vindecat. În cercuri de femei, la marginea disperării, am găsit cele mai crude răsete, cele mai sincere îmbrățișări și cele mai frumoase surori de drum. Am învățat să iubesc din nou, să cred din nou. Să nu-mi mai cer iertare pentru că exist.

Motivația mea? Nu o am în PowerPoint-uri și nu-mi încapă în lozinci. O am în ochii fiului meu, care trebuie să crească într-o lume în care femeile nu-și mai cer voie să fie. În fiecare proiect în care pun nu doar expertiza, ci și plânsul, epuizarea și speranța. În fiecare femeie care își ridică vocea și în fiecare bărbat care înțelege, în sfârșit, că feminismul nu e despre a urî pe cineva, ci despre a repara ceva.

Am fost întrebată de ce lupt. Nu lupt. Eu construiesc. Pe ruinele tăcerii, ale rușinii, ale „lasă că merge și-așa”. Construiesc punți, propuneri de politici și uneori, în miez de noapte, niște glume proaste ca să nu o iau razna.

Aș vrea ca acest eseu să se încheie cu un răspuns. Dar e doar un început. Adevărul e că nu suntem niște sfinte. Suntem femei. Cu coloană. Cu umor. Cu dizabilitate, da, dar și cu o forță care sparge pereți, legi și stereotipuri.

Și o să fim și mai multe. Și o să râdem. Și o să fie Revoluție. Dar cu rimel rezistent la lacrimi.

Confesiunea unei mame feministe

Alina Andronache

expertă de gen în politici publice,
activistă feministă

Este una dintre cele mai vizibile voci ale mișcării pentru egalitate din Republica Moldova cu peste un deceniu de experiență în advocacy, lobby legislativ și dezvoltare de politici publice, Alina a contribuit direct la reforme, inițiative naționale și campanii care au schimbat discuția despre drepturile femeilor și justiția socială în țară.

Încă din copilărie am simțit pe pielea mea așteptările și stereotipurile impuse fetelor. De nenumărate ori am auzit: „Dacă nu înveți să gătești, nimeni n-o să se căsătorească cu tine”. Mi se spunea că sunt prea vorbăreată și prea încăpățânată: „Cine te-o răbda în casă? Ai să rămâi singură toată viața!”. Astfel de cuvinte, auzite deseori de la familie și cunoscuți, au sădit în mintea mea ideea nedreaptă că valoarea unei fete stă în cât de bună soție va deveni.

Tot atunci am început să mă întreb de ce căsătoria era privită ca țelul suprem al unei fete. De ce trebuia să-mi doresc cu orice preț să fiu soție și mamă, când eu visam la mult mai mult? Aveam planuri mărețe: să învăț, să văd lumea, să am o carieră. Nu înțelegeam de ce aceste visuri păreau secundare față de obiectivul tradițional „să te măriți și să ai copii”. Mă simțeam ca o pasăre pe ale cărei aripi fuseseră legate pietre ce nu o lăsau să zboare. Așa îmi imaginez feminismul: ca pe îndepărtarea pietrelor de pe aripi, pentru ca fiecare fată să poată zbura liberă.

Apoi am pășit în viața de adult și mi-am întemeiat propria familie. M-am căsătorit și am devenit mamă. Bucuria maternității a venit însă la pachet cu temeri adânci. Îmi aminteam femeile din copilăria mea, pe care le văzusem cum se istoveau zi de zi, cum se pierdeau pe sine în rolul de soție și mamă, uitând de visurile lor. Mă înpăimânta gândul să nu ajung și eu la fel. Mi-am promis că nu voi accepta să fiu închisă într-o cutie a rolurilor de gen impuse de societate. Eram hotărâtă să am mereu un cuvânt de spus în familie, să împart responsabilitățile cu soțul meu și să ne creștem copiii ca parteneri cu adevărat egali. Simțeam, mai acut ca niciodată, că trebuie să lupt pentru ca să nu mă pierd pe mine însămi în rutina casnică și în așteptările tradiționale.

Dar oricât de bune ar fi intențiile, realitatea de zi cu zi nu e întotdeauna simplă. Chiar și într-un cuplu deschis la minte, rutina poate strecura pe nesimțite inegalități. M-am surprins purtând mici certuri casnice pe teme aparent banale - cana uitată pe masă, gunoiul nedus la timp. Orice conflict minor de acest fel aprindea în mine un beculeț de alarmă. Îmi dădeam seama că, undeva în adânc, încă duceam lupta de a-mi apăra teritoriul și identitatea. Trebuia mereu să trasez granițe clare, ca să nu fiu absorbită de rolul tradițional de „femeie a casei”. Era ca și cum aș fi fost în permanență în gardă, apărându-mi spațiul vital și dreptul de a alege pentru mine însămi.

După nașterea băieților mei, am stat doi ani acasă, dedicându-mă complet lor. La un moment dat, am simțit că înnebunesc. Aveam impresia că stagnez, că pierd contactul cu lumea, că tot ce realizasem până atunci se risipise. M-am trezit pradă unei depresii postnatale care îmi șoptea că sunt o mamă îngrozitoare doar pentru că îmi doream, din când în când, timp și pentru mine. Priveam în oglindă la corpul meu transformat de sarcini și nașteri și nu mă mai recunoșteam. Toate aceste gânduri negre mă copleșeau, deși rațional știam că nu eu eram problema, ci standardele imposibile impuse mamelor. Chiar și ca activistă convinsă, am avut, și încă am, de dus propriile bătălii interne împotriva stereotipurilor și a așteptărilor nerealiste despre cum „trebuie” să fie o mamă.

Un moment de cotitură a fost în 2017, când am aflat că voi aduce pe lume o fetiță. Pe lângă bucuria imensă, vestea aceea m-a copleșit cu un val de responsabilitate și, recunosc, de teamă. Pentru prima oară, feminismul meu nu mai era doar despre mine, ci și despre viitorul fiicei mele. Știam prea bine în ce lume urma să se nască: o lume în care, din păcate, fetele și femeile încă se lovesc de prejudecăți, de așteptări inegale, de violență. Mă întrebam cu inima strânsă cum aș putea să o protejez, cum aș putea să fac ca lumea ei să fie puțin mai sigură și mai dreaptă. În același timp, priveam spre băieții mei și îmi doream ca și ei să crească respectând femeile și refuzând tiparele înguste ale „bărbăției”, promovate de societate uneori.

În 2018 am făcut un pas îndrăzneț: am declarat public că sunt feministă. Am spus tare și răspicat că sunt o mamă feministă și că vreau să îmi educ copiii - atât fata, cât și băieții - în spiritul egalității și al respectului. Nu a fost ușor să fac această mărturisire; mi-a trebuit curaj să-mi asum deschis o identitate de care altădată mă temusem. Simțeam însă că e necesar, că nu mai vreau să mă ascund. Desigur, viața nu a devenit dintr-odată perfectă după acel moment. Încă învăț zilnic, încă mă confrunt cu propriile nesiguranțe și cu prejudecățile adânc înrădăcinate în mine de societate. Să crești un copil sau trei, în cazul meu, nu vine cu un manual de instrucțiuni, iar să-i crești în spirit feminist e o provocare și mai mare, mai ales într-o societate care uneori îți este potrivnică.

Au fost și dăți în care m-am luptat cu propriile mele nesiguranțe, cu acel teribil sindrom al impostorului. Vorbeam în public despre cum ar trebui să arate o relație egală și despre cum să ne creștem copiii fără stereotipuri de gen, dar în viața mea personală nu reușeam întotdeauna să aplic ireproșabil aceleași principii. În astfel de momente, o voce interioară mă chestiona nemilos: „Cum poți fi tu o voce a schimbării când nici măcar tu nu ești perfectă? Cine ești să dai sfaturi, dacă și tu mai greșești?”. Mă simțeam ca o impoștă, de parcă îmi trădam valorile ori de câte ori întâmpinam un eșec sau aveam o clipă de ezitare.

Și așa, încetul cu încetul, am crescut profesional - mai întâi în spațiul politic, apoi în societatea civilă. De peste zece ani mă implic activ în promovarea egalității de gen, în inițiative publice, campanii, proiecte locale sau naționale. Am învățat din fiecare confruntare, din fiecare proiect dus până la capăt cu efort, dar și din fiecare moment în care am fost nevoită să mă ridic după ce m-am simțit doborâtă. Munca aceasta, de multe ori invizibilă, a fost și este un spațiu în care cresc și mă reconstruiesc continuu.

Cineva m-a întrebat odată de ce continui să lupt, mai ales când pare că mă zbat cu morile de vânt. Răspunsul meu a fost sincer și simplu: continui pentru fiica mea ca ea să crească într-o lume puțin mai bună decât cea în care am crescut eu. Continui pentru fiii mei ca ei să devină bărbați care respectă femeile și care sunt liberi de stereotipurile învechite. Continui pentru mine însămi, pentru liniștea conștiinței mele, știind că nu am stat deoparte. Și continui pentru toate femeile care nu pot vorbi sau lupta deschis. Dacă am chiar și cea mai mică șansă să schimb ceva, atunci fiecare efort merită. Merită să continui, să încerc, să nu renunț.

Astăzi, privind în urmă, știu că fiecare pas mic, făcut consecvent, a contribuit la schimbare. Nimeni nu poate lupta singur împotriva inegalităților, dar fiecare dintre noi poate face câte ceva în fiecare zi, pentru o lume mai echitabilă. Sunt recunoscătoare pentru fiecare piatră pe care am reușit să o dau jos de pe aripile mele și pentru fiecare zbor, oricât de scurt, pe care l-am încercat. Și știu că nu zbor singură. Deasupra aceluiași pământ, unde cândva fetițele erau ținute la sol, astăzi văd tot mai multe femei ridicându-se, una câte una. Ne înălțăm împreună, în ritmul nostru, cu aripile tot mai ușoare. Poate că uneori obosim și ne mai întoarcem la sol, dar apoi privim din nou în sus și ne amintim una alteia de ce am pornit.

Fiecare dintre noi poartă în spate povestea atâtor generații de femei care au sperat și au luptat. Fiecare pas mic făcut de noi astăzi deschide calea pentru fiicele noastre de mâine.

Privind înapoi la fetița care eram odinioară, îmi dau seama cât de departe am ajuns. Drumul nu a fost ușor, iar lupta e departe de a se termina. Însă am învățat un lucru esențial: fiecare pas înainte, oricât de mic, poate aduce o schimbare reală. Schimbarea începe prin a vedea nedreptatea și a o numi, prin a refuza tăcerea complice. Continuă prin a vorbi, chiar dacă îți tremură vocea, și prin a acționa, chiar dacă îți tremură genunchii.

Schimbarea nu vine peste noapte, am învățat asta pe propria piele. Ea vine pas cu pas, cu răbdare și perseverență.

Crește atunci când ne sprijinim una pe alta, când o soră îi întinde mâna alteia, fie pe stradă, la locul de muncă sau în propria casă. Și devine de neoprit atunci când găsim curajul de a merge mai departe, zi de zi, în ciuda obstacolelor.

În tot acest timp, ceea ce m-a ținut în picioare a fost comunitatea de femei și de aliați pe care am găsit-o și pe care am construit-o în jurul meu. Nu eram singură, iar conștientizarea acestui fapt m-a salvat de la renunțare de nenumărate ori. Alte femei ca mine, din orașe sau sate, mai tinere sau mai în vârstă, mi-au împărtășit propriile istorii. Ne-am recunoscut una în cealaltă: aceeași durere, aceeași furie mocnită, dar și aceeași speranță. Ne-am ținut de mână la propriu și la figurat, ne-am încurajat când una cădea, ne-am împărțit sarcinile și ne-am împărtășit visele. Aceasta este suroritatea pe care am descoperit-o: forța care se naște când femeile se susțin reciproc, când își dau voie să fie vulnerabile împreună și puternice împreună.

Cred cu tărie că suroritatea este forța discretă, dar profundă, care ține în mișcare lupta pentru egalitate. De aceea, vă chem pe fiecare dintre voi să nu rămâneți tăcute. Observați, reacționați, susțineți, interveniți atunci când vedeți o nedreptate. Fiți alături de femeile din jurul vostru: încurajați-le, ascultați-le, oferiți-le spațiu și încredere. Susțineți inițiativele feministe locale, donați, participați, implicați-vă în proiecte care construiesc o lume mai dreaptă pentru toate. Nu avem nevoie de perfecțiune, ci de perseverență și solidaritate. Fiecare gest, oricât de mic, înseamnă un pas înainte. Iar pas cu pas, mână de la mână, putem rescrie nu doar poveștile noastre, ci și viitorul fiicelor și fiilor noștri.

P.S. Vreau să le mulțumesc din inimă tuturor femeilor, celor multe cărora le-am scris și care au acceptat această provocare. Atunci când depui atâta energie pentru a schimba lumea din jur, rămâne prea puțin timp pentru a vorbi despre tine, despre rănilor și victoriile tale, despre fragilitățile pe care le ascunzi sau despre puterea pe care o porți, chiar și în zilele în care nu o simți. Știu că pentru multe dintre voi a fost greu să vă deschideți, să vă întoarceți la amintiri care dor sau să găsiți curajul de a le așterne în cuvinte. Dar ați făcut-o. Și fiecare poveste spusă vindecă, fiecare voce ridicată deschide drumuri altor femei.

Sper din tot sufletul să ajungem și la volumul doi, și la volumul trei, pentru că mai sunt atâtea femei care merită să fie auzite, recunoscute și celebrate. Până atunci, vă invit să continuați să scrieți, să împărtășiți și să nu vă mai ascundeți trăirile. Lăsați-vă povestea să iasă la lumină, sub hashtagul #manifestpentrusuroritate, ca să ne putem regăsi, întări și ridica una pe alta.

Să ne facem auzite!

